

NYHETSBRIV 2:2007

(Publicerat 2007-04-05)

I mitt förra nyhetsbrev inledde jag med att nämna att det ena nyhetsbrevsvärdiga ämnet efter det andra hade fladdrat förbi i mitt medvetande under senare tid, men att jag inte hade haft tid för koncentrerat skrivande. Nu har jag haft det lite bättre på den fronten så här kommer nu några tankar om klimatfrågan och vår hållning till den och så lite funderingar kring situationen i Mellanöstern med anledning av att det är bra precis fyra år sedan USA anföll Irak och att Bush på senare tid varit mycket hotfull mot Iran. Dessutom har jag inte kunnat avhålla mig från att teckna ner några korta personliga intryck av *Ordförande Persson*.

I. Klimatfrågan – brytpunkt eller motsvarigheterna till säkert sex och bromsmediciner

Låt mig säga det direkt. Jag har aldrig lyckats engagera mig något nämnvärt i detta med klimatfrågan i sig. Det har ju varit en hel del medialt rabalder, som om något nytt och märkligt hänt framför allt i och med publiceringen av IPCC:s senaste klimatrapport (www.ipcc.ch/SPM2feb07.pdf). Och Al Gores förnämliga och nu också Oscarsbelönade film *En obekväm sanning* passar förstås in i samma bild liksom den dramatiska filmen *Planeten* som visades av SVT i höstas (www.svt.se/planeten). I synnerhet med hänvisning till IPCC:s klimatrapport målas det upp en bild av att det är först nu som man med viss säkerhet kan säga att mänskligheten följer en ohållbar väg mot framtiden.

Från mitt perspektiv ter det sig inte alls så. Det är förstås bra att klimatrapporten är tillräckligt säker i sina slutsatser om stundande klimatförändringar av svårhanterligt och ibland rent av katastrofalt slag om radikala förändringar inte kommer till stånd. Men klimatrapporten gör varken till eller från när det gäller min syn på vilken framtid som vi håller på att skapa åt oss själva. Jag har i cirka fyrtio år ansett att den springande punkten är vad som kommer att behöva hända för att medvetenheten om vår ohållbara framtidskurs skall bli tillräckligt klar, stark och utbredd för att det skall bli politiskt möjligt att vidta verk samma kursjusterande åtgärder. Så det jag undrar när jag ser reaktionerna på klimatlarmen är om det i stort sett bara handlar om av media uppiskade känslostormar som när de klingat av inte nämnvärt kommer att ha påverkat det politiska utrymmet för reella förändringar. Eller om reaktionerna visar att tiden nu faktiskt är kommen för klarsynt långsiktighet i agerandet.

Att vi kanske rent av befinner oss vid en brytpunkt där de sedvanliga retoriska bröstonerna om hur viktig miljöpolitiken är utan att detta har lett till några beslut av fundamentalt kursjusterande art nu äntligen är beredda att göra det som krävs. Den jämförelsevis ambitiösa EU-överenskommelsen nyligen (8-9 mars) framförhandlad under Angela Merkels ledning (www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/sv/ec/93156.pdf) ger måhända ett visst hopp om ett nytt slags handlingskraft. Eller är dylika förhoppningar bara illusioner?

När jag tänkte över dessa ting slog det mig plötsligt att det faktiskt finns en analogi mellan klimatkrisen och hiv/aids. Den ter sig kanske inte uppenbar, och den har sina brister, men båda dessa företeelser kommer i nära beröring med en

central mänsklig drift. När det gäller hiv/aids är det uppenbart att det är sexualiteten som kommer i blickpunkten. Och när denna förfärliga sjukdom började sin olycksaliga spridning öppnade sig möjligheter för olika moralister att måla upp ett scenario av att aids var Guds straff eller möjligen hans pedagogiska långa finger för att mänskligheten skulle förstå att dess dragning till allehanda former av skörlevnad har ett högt pris. Och att det rätta gensvaret på sjukdomen därför var en genomgripande sanering av sexualmoralen.

Framgången för det här reaktionsmönstret har inte blivit påfallande. Snabbt föddes idéer om säkert sex, och dessutom utvecklades förhållandevis verksamma bromsmediciner. Allt till fromma för känslan att utlevandet av sexualdriften inte skall behöva hämmas av rädsla för sjukdom. Eller kanske det rent av är extra sexuellt upphetsande att röra sig i gränslandet mellan erotisk extas och dödsfruktan. Sexualdriften är i alla händelser en mäktig och svårdämpad kraft.

Men vad är det för mänsklig drift som klimatfrågan har samband med? Här är sambandet inte lika direkt som när det gäller hiv/aids. Det är alltså knappast människans längtan efter sol och bad eller ovilja att frysa som ligger bakom, utan i stället är det människans obändiga drift efter oändligheten som spökar.

Existensen av denna drift är väl inte allmänt accepterad, men som jag ser det är just driften efter oändligheten en av människans definierande egenskaper. Vi besitter en mäktig utvecklingsdrift eller -strävan som enligt min mening har sin grund i en oftast omedveten men stark intuition om vårt eget oändliga värde. Det är denna intuition som speglas i den religiösa ståndpunkten att vi är skapade till Guds avbild, och den uttrycks förstås också i mera sekulariserade filosofers höga skattande av det okränkbara människovärdet.

Denna intuition om oss själva vill vi på alla sätt och vis försöka manifesteras och göra rättvisa. Vi vill som det heter komma till vår rätt. Historiskt sett har möjligheterna till detta inte varit så märkvärdiga för folk i gemen, men under den moderna tiden har allt fler människor fått möjligheter att ägna sig åt att på olika sätt försöka förverkliga sig själva.

I min första bok – *Vision eller vanmakt*, men också i den andra som ju har titeln *I elfte timmen* – för jag en hel del idéhistoriskt grundade resonemang kring vår oändlighetssträvan. Hur kristendomen stimulerade den, men framförallt försökte se till att den inte enbart riktades mot det yttre. Men att dessa insatser i långa stycken misslyckades, och hur det med början under renässansen utvecklades en allt mer individualiserad och på det materiella inriktad oändlighetssträvan som så småningom utkristalliserades i den sekulariserande och vetenskapsdyrkande framstegsvision för både människan och samhället som jag kallar drömmen om det rationella paradiset.

Det är under vägledning av denna mäktiga vision av det eftersträvansvärda som vi har byggt ett samhälle med en institutionell struktur som socialiserar oss till att envetet inrikta oss på att förverkliga vår oändlighetssträvan i det yttre. Vetenskaplig utveckling, teknologiska framsteg, ekonomisk tillväxt, framgång, livslångt lärande, karriär, ja det finns en uppsjö av ord som speglar vår obändiga drift dels att utveckla vår samhällsform och dels att på ett mer individuellt plan

överträffa oss själva och andra. Vi strävar efter att utifrån vårt rationella tänkande betvinga den verklighet vi befinner oss i. Utan att närmare reflektera över det har vi avskaffat Gud för att själva sätta oss i centrum för ett självförgudligande projekt där vår vetenskapliga kunskap omsatt i teknologi och ekonomiska framsteg skall visa för oss själva att vi inte behöver besinna oss inför vare sig högre makter eller andra eventuella begränsningar. T.o.m. en kolonisering av rymden börjar hägra.

Och på det individuella planet drivs vi av väldiga ambitioner. Vi vill nå toppen. Men konkurrensen är hård och obönhörlig – måhända till glädje för tidens alla darwinister – så våra brister och begränsningar kan tvinga oss att resignera och låta oss nöjas med att bara vara tupp på vår egen gödselstack. Detta betyder i sin tur att vår personliga ekonomi oftast inte räcker till för den allra som mest extravaganta konsumtionen, men vi kan alltid läsa kändisreportage och på andra sätt försöka hålla oss à jour med vad som utspelas i den globala elitdivisionen så att vi kan hålla våra drömmar och vår längtan levande. En dag kanske det osannolika händer. Om inte annat kan vi hoppas på den stora lotterivinsten. Så trots oundvikliga yttre frustrationer och motgångar finns djupt inom oss en mäktig självförgudligande drift som genomsyrar oss med en längtan efter oändlig rikedom, oändlig makt och oändligt anseende. Vi vill träda fram i vår fulla glans.

På samma sätt som hiv/aids hotar våra sexuella fröjder är det alltså fröjderna förknippade med den djupa mänskliga driften inriktad på att nå eller förverkliga oändligheten på det yttre och materiella planet som står på spel eller hotas när vi ställs inför växthuseffektens långsiktiga konsekvenser. Och därför ligger det förmodligen närmast till hands för mänskligheten att hantera hotet på klimatområdet i analogi med hur vi hittills har hanterat det när det gäller sexualiteten. Att vi helt enkelt inriktar oss på klimatfrågans motsvarigheter till säkert sex och bromsmediciner.

Och vilka är då dessa? För att mitt svar skall kunna bli någorlunda välunderbyggt behöver jag gå tillbaka till förra gången som miljöfrågorna fick ett verkligt genomgripande genomslag, i den meningen att hela vår utvecklingsmodell faktiskt sattes ifråga. Som jag ser det tog detta ifrågasättande sin början med oljekrisen på 70-talet. Den kunde naturligtvis, om man så önskade, ses enbart som en produkt av politiska maktstrider, men eftersom den till viss del sammanföll med problem kring kärnkraftssäkerheten spreds en känsla av utsatthet och sårbarhet. Särskilt kärnkraften hade ju från början framställts som inte bara en säker energikälla utan strängt taget som en symbol för att vetenskapen var på god väg att lotsa oss in i en era där i princip oändlig energi skulle bli tillgänglig för oss i våra materiella strävanden. Och det passade oss onekligen som hand i handske. Men så började det läcka plutonium och andra obehagligheter lite här och var.

Situationen tillspetsades dessutom ytterligare av att den keynesianska ekonomiska politiken i det närmaste kollapsade i omfattande strukturkriser. Osäkerheten om vart industrisamhället var på väg var faktiskt mycket stor och gällde alltså inte bara miljökonsekvenserna utan också hur den ekonomiska politiken skulle bedrivas. Och på toppen av denna kris och osäkerhet om hur väl

vår hävdvunna utvecklingsmodell egentligen var rustad att vägleda oss mot en god framtid gjorde Romklubben (www.clubofrome.org) viktiga teoretiska insatser med rapporter som *Tillväxtens gränser*¹ och *Mänskligheten vid vändpunkten*². Här angav man en möjlig tolkningsram för vad som höll på att ske.

Man hävdade helt enkelt att oavsett hur trevligt det är med ekonomisk tillväxt och oavsett vilka teknologiska innovationer vi kan lyckas åstadkomma så har vår utvecklingsmodell en mycket påtaglig baksida i form av en obeveklig resursuttömning. Och man förutsade att gränserna för tillväxten skulle nås inom de närmaste 100 åren, och om inget gjordes skulle vi då ådra oss en tämligen plötslig och okontrollerbar nedgång i befolkning och produktionsförmåga inom både industrin och jordbruket.

Slutsatsen blev därför att det var nödvändigt att bryta tillväxttenden för att så snabbt som möjligt och med så lite kriser som möjligt växla in på en kurs som leder till ett samhälle karakteriserat av ekologisk och ekonomisk stabilitet. Romklubbens rekommendation var helt enkelt ett slags rätta-munnen-eftermatsäcken-filosofi. Och denna rekommendation ansåg man inte kunde onödiggöras av i och för sig viktiga och önskvärda teknologiska innovationer, utan därför menade man att den fundamentala förändringen av utvecklingskurs behövde underbyggas och stödjas av omfattande förändringar av de värderingar som väglett oss i vår vilda resurskrävande utvecklingsgalopp.³

Det här var naturligtvis ett mycket provocerande budskap. Det slog mot själva hjärtpunkten i den rationella paradisdrommen. Och för att anspela på den tidigare analogin mellan klimatfrågan och hiv/aids så framstod Romklubbens rekommendation – ironiskt nog med tanke på dess namn – som en miljöpolitikens motsvarighet till en påvlig rekommendation om celibat som ett verksamt motmedel mot hiv/aids. Mottagandet i maktens kretsar blev följaktligen därefter. Man kan helt enkelt säga att motståndarna till Romklubbens analyser, slutsatser och rekommendationer gjorde sitt yttersta för att systematiskt svepa nyanser, reservationer och pragmatiska idéer åt sidan för att kunna måla upp en bild av att det hela handlade om ett utvecklingsfientligt domedags- och tvärstoppsperspektiv utan vare sig politiskt eller vetenskapligt stöd.

En del av allmänheten var emellertid i takt med budskapet och föreställningar om t.ex. nolltillväxt och alternativa energikällor och annat tänkande i kompletterande banor fick så pass stort genomslag i opinionen att en mera bestående politisk manifestation blev möjlig så till vida att en grön politisk rörelse nu kunde börja byggas upp. Men strömfårans reaktion blev en helt annan. Hjälp på traven av det konventionella maktperspektivets opinionsarbete ville

¹ Dennis L. Meadows et. al., *Tillväxtens gränser* (Bonniers, Stockholm, 1972).

² Mihajlo Mesarovic & Eduard Pestel, *Mänskligheten vid vändpunkten* (Bonniers, Stockholm, 1975).

³ 2004 utkom en uppdatering av *Tillväxtens gränser* med titeln *Limits to Growth: The 30-Year Update* (Chelsea Green Publishing Company, 2004). Dennis Meadows egen presentation av boken vid The Environmental Change and Security Project of the Woodrow Wilson International Center for Scholars kan laddas ner på www.wilsoncenter.org/events/docs/WWCtr.ppt

den ha förändringar som väckte hopp om att vi grovt sett skulle kunna fortsätta som vanligt. Här kom då nyliberalismen till ideologisk undsättning. Och för denna politiska ideologi var det ingen tvekan om att vi redan var på rätt väg och att ekonomisk tillväxt är och förblir ett universalmedel.

Till en början var denna politiska kraft tämligen ensidigt inriktad på att få ekonomin att fungera på ett bättre sätt ur välståndsskapande synvinkel. Huvudpunkten i dess analys av problemen var att den politiska sektorns företrädare hade maktbefogenheter som överskred deras ekonomiska omdöme och därför hade det inom denna samhällssektor fattats beslut som var kortsiktigt välståndsbringande men som underminerade de incitament som måste finnas i en expansiv ekonomi. Därför var avreglering, konkurrensutsättning och privatisering lösenorden för att beskriva strategin för en minskning av den politiska sektorns makt över ekonomin till fromma för ökad konkurrens, innovationer, effektivisering och slutligen tillväxt.

Som komplettering av denna hållning genomdrev man också, med informationsteknologins utveckling i ryggen, avregleringar på kreditmarknaden som t.ex. borttagande av nationella valutaregleringar så att en i princip global kapitalmarknad skulle kunna bildas. Tanken var att detta skulle öka konkurrens- och omvandlingstrycket i den globala ekonomin till fromma för ökad ekonomisk tillväxt. Och samma verkan ville man förstås uppnå genom det systematiska arbetet för att minska och helst eliminera handelsrestriktioner.

Miljöfrågorna höll sig dock kvar på den politiska dagordningen bl.a. genom olika katastrofer som t.ex. Tjernobyli och stora utsläpp i samband med oljetankerhaverier. I Sverige hade t.ex. ett utbrott av omfattande säldöd stor politisk betydelse i den meningen att det hjälpte Miljöpartiet att komma in i riksdagen. Mest betydelsefullt för miljöfrågornas fortsatt ökande politiska betydelse trots nyliberalismens fokusering på rent ekonomiska frågor var dock att ett mera pragmatiskt och strategiskt tänkande om hur det går till att skaffa politiskt inflytande började vinna inträde bland dem som var övertygade om miljöfrågornas helt avgörande långsiktiga betydelse.

Man gjorde bedömningen att den uppfattade radikalismen i studier som *Tillväxtens gränser* var kontraproduktiv i ett maktperspektiv så till vida att den gjorde det omotiverat lätt för maktens företrädare att framställa förespråkare för en klokare syn på miljöfrågorna som ett slags obalanserade och i realiteten bakåtsträvande och utvecklingsfientliga fanatiker utan förståelse för vare sig människan, ekonomin eller politiken. Dessutom insåg man att miljöfrågorna inte borde hanteras separat utan tillsammans med andra avgörande framtids- och utvecklingsfrågor.

Detta skifte i synen på hur man realistiskt sett bör arbeta för att miljöfrågorna skall kunna komma så högt på den politiska dagordningen som är sakligt motiverat symboliseras kanske främst av Brundtlandrapportens⁴ definition av begreppet ”sustainable development”, hållbar utveckling, och definitionen lyder:

⁴ *Vår gemensamma framtid* (Prisma/Tiden, Stockholm, 1988)

”en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov”.

Det geniala med denna definition är att den är mycket svår att framställa som uttryck för något slags blind miljöfanatism samtidigt som den erkänner det nödvändiga i att ”rätta munnen efter matsäcken” utan att specificera vad detta konkret innebär. Just denna oprecisitet går det förstås att vara kritisk mot, men fördelen är att den öppnar dörren till pragmatiska förhandlingar om vad ”hållbar utveckling” faktiskt är. Och därmed kan man säga att denna definition blir ett begreppsligt instrument som öppnar en arena där både miljöfanatiker, vanliga grå pragmatiker och hårda motståndare till hela miljötänkandet kan mötas i förhandlingar kring hur samtliga långsiktiga utvecklingsfrågor skall hanteras.

Detta har i princip också blivit följden av Brundtlandkommissionens banbrytande arbete. 1972 års FN-konferens om miljöfrågor i Stockholm fick t.ex. 1992 sin uppföljare i Rio de Janeiro med en konferens om miljö och utveckling. Denna konferens blev så startskottet för FN:s Agenda 21 arbete. 1997 slöts t.ex. Kyotoavtalet som ju handlar om behovet att minska utsläppen av växthusgaser. Och i samband med millennieskiftet kom FN:s millenniedeklaration (www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf). Detta är en mycket högtidlig deklARATION som i princip lyfter fram alla goda ting som borde ske och ur den har åtta millenniemål fötts (www.un.org/millenniumgoals/). Mål som är konkreta och som skall ha uppnåtts till 2015. 2002 genomfördes så en stor FN-konferens om hållbar utveckling i Johannesburg (www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POI_PD.htm) och 2005 följdes detta möte upp i New York med *2005 World Summit* (www.un.org/ga/59/hl60_plenarymeeting.html).

Nu är det ju inte så enkelt att allt detta konfererande, alla dessa rapporter och deklARATIONER, överenskommelser och mål inneburit någon fundamental kursändring. Långt därifrån. På ett plan verkar det väldiga konferenssystemet producera en värmande filt av trygghetsskapande retorik som medborgarna förväntas svepa in sig i trots att utvecklingen fortfarande går i fel riktning. Men borrar man sig lite djupare i materialet tycker jag mig åtminstone i tjänstemannarapporterna se en intressant tendens över tid. Från början användes i allmänhet ett från all upprörd retorik befriat, tillrättalagt, ja närmast desinificerat språkbruk som förmedlade intrycket att saker och ting är under kontroll trots att problemen ännu är olösta. Men numera blir det allt vanligare med ett visst bett i de sakliga redogörelserna. Inför *2005 World Summit* där ju framstegen i förverkligande av millenniemålen skulle bedömas sa man t.ex. rent ut att ”there is little cause for celebration” (det finns ingen anledning att fira).

Orsaken till att det åtminstone hittills har varit mycket mer ”snack än verkstad” är förstås att det bakom den välpolerade retoriska ytan har pågått och pågår en stenhård maktkamp om vilken utvecklingsmodell som bör vara den rådande. Striden har i en del avseenden reducerats till att handla om vad som låter sig förenas med begreppet hållbar utveckling.

På den ena sidan av det ideologiska slagfältet har vi den materiellt inriktade oändlighetssträvans olika förkämpar. Det handlar alltså om upprätthållarna av

den rationella paradisdrommen i dess hävdvunna form, dvs. tron att ett framtida jordiskt paradiset stundar om vi nu och för all framtid satsar helt och fullt på oändlig vetenskaplig kunskapsutveckling som vi omsätter i oändliga teknologiska innovationer som vi sedan på en i princip fri marknad kan översätta till oändlig ekonomisk tillväxt och därmed levnadsstandardhöjning. En ideologi som dessutom underbyggs bäst av en materialistisk syn på människan som betraktar alla teorier om existensen av en reell utomvärldslig livsmening som hjärnsnöken. Människan har alltså enligt denna människosyn inget rationellt, verkligt och sant alternativ till att dansa med i den dans som vi blir uppbyggda till av ett samhälle där den rationella paradisdrommen inte betraktas som en ideologi utan som en sanning.

Många av maktens män och kvinnor inom politiken och ekonomin har sin ideologiska förankring i olika personligt och nationellt modifierade varianter av detta synsätt. Och det betyder kort och gott att de besitter en tro på att vi verkligen är på rätt väg. Denna tro är inte sällan djup så till vida att man menar att allt bra som har hänt under hela den moderna eran visar att inriktningen är den rätta, medan det dåliga som hänt och de bekymmer och svårigheter som fortfarande finns kvar har sin grund i att den rätta inriktningen inte tillämpats korrekt. Och därför är det fina i kråksången att allt kommer att bli bra sedan, dvs. när dominansen för den nuvarande synen på utveckling har slagit igenom fullständigt.

För denna grupp är hållbar utveckling föga överraskande ett problematiskt begrepp eftersom man hela tiden befarar att det inte är något annat än en trojansk häst för införande av allehanda tillväxtfientliga, kvasisocialistiska och bakåtsträvande gröna utopier. I allt larm om behovet av hållbar utveckling inriktar sig denna grupp därför framförallt på mer eller mindre skarpslipade strategier för att försvara penningens överordnade position.

På motsatt sida i den här striden om vad begreppet hållbar utveckling bör betyda står en brokig skara människor som av olika anledningar kommit att svikta i sin tro på den rådande utvecklingsmodellen. De äldre av dem var kanske från början fallna för radikalismens naiva och överdrivna förhoppningar och drömde om drastiska lösningar och samhällets sammanbrott. En position som lätt kan leda till cynism när den rådande verkligheten visar sig utmärkt väl kunna stå emot de åtminstone i retoriken radikala attackerna. Men många gav inte efter för frestelsen till cynism utan hos dem mognade i stället en övertygelse fram om att de inte hade något alternativ till att på basis av gedigen kunskap försöka arbeta systematiskt och pragmatiskt för sina ideal.

Detta mera lågmälda och specifika arbete med miljöfrågor och s.k. hållbar utveckling har utan tvekan växt sig starkare genom åren. Ett verkligt betydelsefullt initiativ i sammanhanget var att man också lyckades formulera en strategi för att föra in frågorna om långsiktig hållbarhet i företagsvärlden. Detta skedde med två begrepp som murbräckor: corporate citizenship och corporate social responsibility (CSR).

Här har i synnerhet FN varit pådrivande med sitt initiativ *Global Compact* (www.unglobalcompact.org/). Och i dagsläget är situationen den att strängt taget

varje företag med självbevaringsdrift måste skaffa en strategi för CSR, och därmed öppnar man sig indirekt för hela det frågekomplex som sammanfattas med begreppet hållbar utveckling. I det längsta försöker man förstå se frågorna som ”relativt mjuka” och att det hela därför handlar om marknadskommunikation och varumärkesvård. Men allteftersom tiden går blir man medveten om att CSR-frågorna har fundamental strategisk betydelse och att det i dem ligger en systemförvandlande kraft som det över tid kan komma att bli allt svårare att freda sig mot.

Att bedöma hur maktkampen mellan den konventionella inriktningens förespråkare och förespråkarna för olika radikala varianter av ”hållbar utveckling” hittills har utvecklats och hur den kommer att utvecklas är mycket svårt. På ytan verkar det emellertid som att den rationella paradisdrommens konventionella banerförare har tämligen väl lyckats snärja in miljöradikalismen och annan djuppenetrerande systemkritik i ett nystan av förhandlingskomplikationer och förvirrande föreställningar som gör att penningens primat i praktiken fortfarande råder.

Men på ett lite djupare plan tycker jag mig se att den pågående, och så vitt jag kan bedöma intensifierade, produktionen av förvirrande ideologiska föreställningar rörande det rådande ekonomiska systemets egenskaper och funktioner ägnade att försvaga arbetet för hållbar utveckling ändå tyder på att den konventionella inriktningens väktare uppfattar ett växande hot mot sina intressen och positioner.

För att uttrycka det hela lite mer konkret, kan man väl säga att den konventionella inriktningens män och kvinnor i praktiken har varit sysselsatta med en ordnad reträtt när det gäller synen på miljöfrågor, och så småningom på hela komplexet av frågor som inbegrips i begreppet hållbar utveckling. Från början uppfattades i synnerhet miljöfrågorna som överdrivna ideologiska ståndpunkter, dvs. åsikter som förfäktades av vänsterfolk, och gröna svärmare utan förståelse för vare sig samhällsekonomi i stort eller för företagets villkor och hur det går till att skapa en bra framtid. Men så småningom gjorde vetenskapen det nödvändigt att beakta fakta på området.

Då blev försvarslinjen först att vi bara kan göra de miljövårdande insatser som vi har råd med. Men denna ståndpunkt – hur begriplig den än är på det enskilda företagets nivå – är inte tillräckligt sofistikerad på systemnivå eftersom den mest framstår som ett uttryck för girighet och kortsynthet. Utan man behövde i stället konstruera ett systemtänkande som förenar idén om fortsatt ekonomisk utveckling och tillväxt med rimlig miljövård och andra insatser som kan anses vara behövliga för att utvecklingen skall kunna åtminstone med visst fog påstås vara hållbar.

En viktig idé i det här avseendet är teorin om de s.k. Kuznetskurvorna, dvs. teorin att på en låg ekonomisk utvecklingsnivå är det oundvikligt med nedsmutsning och andra miljöproblem, men att detta inte är så mycket att oroa sig för. Kör man bara på tillräckligt så att man skapar den nödvändiga rikedomen så kommer man sedan att kunna åtgärda problemen tämligen lätt och elegant. Miljöproblem är enligt detta synsätt i princip ett fattigdomsproblem. Och det

innebär att man menar att det är destruktivt för miljön att kräva radikala miljöhänsyn när frågan på dagordningen är att få upp den ekonomiska tillväxten till de nivåer som krävs för att utbredd fattigdom skall kunna ersättas av rikedom. För det är först när denna rikedomsnivå har uppnåtts som man får råd att lösa miljöproblemen. Medan för mycket och för tidigt fokus på miljöfrågorna hämmar den ekonomiska utvecklingen och därmed försenar den utveckling som måste ske innan de kan lösas.

Företrädarna för denna ideologiska position hävdar alltså att fortsatt ekonomisk tillväxt inte bara är det bästa för miljön (även om det oundvikligen blir en hel del miljöförstöring initialt) utan också för de fattiga. Så det gäller bara att köra hårt.

Den här försvarslinjen för fortsatt utveckling i konventionella banor har genom åren successivt försvagats sakligt sett. Inte bara av den anledningen att den inte är empiriskt korrekt annat än möjligen för enstaka typer av utsläpp, många miljöförstörande processer är i praktiken irreversibla om de överskrider vissa tröskelgränser, utan också för att idén om hur mycket bättre miljön blir när ett land blir rikt till icke obetydlig del är en illusion baserad på att det rika landet faktiskt exporterar sin egen miljöförstöring till de låglöneländer där produktionen pågår av många av de rikas varor utan att det är givet att detta kommer att inom överskådlig tid leda till så mycket bättre ekonomi i det fattiga landet att detta även kommer att få råd att förbättra sin miljö.

Och utöver dessa komplikationer har vi det bekymmersamma faktum att om alla på jorden skulle nå den rikedomsnivå som antas vara nödvändig för att vi skall få råd att hantera miljön bra så räcker jordens resurser helt enkelt inte till. Det lär fattas flera planeter.

Verkligheten är dock den att dessa och andra sakligt sett tungt vägande invändningar inte har fått något större genomslag i praktiken. Idén att det gäller att köra så hårt det överhuvudtaget går för att öka tillväxten och rikedomerna har alltså fortfarande en helt avgörande makt som reell handlingsnorm inom det globala näringslivet, även om den sveps in i retoriska dimmor om hållbarhet och ansvar och CSR och gud vet allt.

Däremot pågår under intryck av fortsatt allt större globala problem på miljöområdet och andra områden ytterligare en förskjutning av ideologin som skall rättfärdiga fortsatt hårdkörning enligt vedertagen norm. Och det är här som begreppet ”hållbar tillväxt” kommer in. Man börjar helt enkelt inse, eller åtminstone allt intensivare befara, att den typ av ekonomisk tillväxt som vi har för närvarande skapar fler problem än den löser. Och i stället för att börja ifrågasätta det ekonomiska systemets funktion och kanske också tillväxten som sådan menar man sig istället behöva hitta en tillväxt som inte har den nuvarande tillväxtens problem.

Det är längtan efter denna tillväxt som har fött det nya begreppet ”hållbar tillväxt”. Och ambitionen bakom detta nya begrepp uttrycks utomordentligt väl i en proposition (2002/03:122) betitlad *Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling* (www.sweden.gov.se/content/1/c4/07/73/874fe3e0.pdf). Där sägs: ”En av de största utmaningarna i strävan att uppnå en hållbar global

utveckling är att bryta sambandet mellan ekonomisk tillväxt och negativ påverkan på miljö, naturresurser och människors hälsa.” Och det är när man har lyckats med detta som man faktiskt har uppnått det maximalparadisiska tillståndet hållbar tillväxt. Det ögonblick från och med vilket vi hämningslöst kan hänge oss åt materiell oändlighetssträvan utan några negativa konsekvenser.

Även om det var en socialdemokratisk regering som låg bakom formuleringen ovan så sjunger vår nye och moderate statsminister föga överraskande med i kören. Enligt SvD sa han nämligen på EU-toppmötet häromsistens om klimatfrågan att ”det från och med nu gäller att försöka separera den ekonomiska tillväxten från negativ miljöpåverkan”.

Som jag ser det är alltså idén om den ”hållbara tillväxten” det senaste ideologiska utspelet i kampen om hur framtiden skall gestaltas. Genom just begreppet ”hållbar tillväxt” skall föreställningen skapas att vi inte behöver i grunden ifrågasätta vår nuvarande utvecklingsmodell. Det går att fortsätta i princip som vanligt. Det enda vi behöver göra är att genom högteknologiska innovationer sakta men säkert förvandla den undergörande tillväxten så att den kan träda fram inför oss som vår frälsare, och ren och obefläckad av miljöpåverkan tillfredsställa våra yttersta lustar när det gäller materiella ting och förhållanden. Porten till den rationella paradisdrommens jordiska fulländning öppnar sig.

Här har vi alltså den yppersta motsvarigheten till säkert sex och bromsmediciner. Säkrare än en hållbar tillväxt kan det inte bli, och innan vi nått detta benådade tillstånd av fullständigt ofarligt utlopp för vår materiella oändlighetssträvan så får vi så gott det går bromsa miljöåkommorna och andra relaterade åkommor med teknologiska innovationer.

Efter dessa utläggningar kan jag nu börja närma mig svaret på den fråga som står i centrum för denna betraktelse, dvs. om reaktionerna på klimatlarmen är en indikation på att det nu finns politiskt utrymme för fundamentalt kursjusterande åtgärder eller om förhoppningar av detta slag bara är illusioner.

Jag har flera perspektiv på den här frågeställningen. När cynikern i mig får bestämma svaret så väger de resonemang tungt som jag just har fört om analogin mellan klimatfrågan och hiv/aids. Då känner jag mig dystert övertygad om att vi trots det mediala betonandet av klimatproblemen i det längsta kommer att hålla fast vid tron att det räcker med klimatfrågans motsvarigheter till säkert sex och bromsmediciner. Att vi helt enkelt kommer att satsa på en kombination av vacker retorik om ”hållbar tillväxt” och det undergörande med teknologiska innovationer i förhoppningen att vi aldrig skall behöva göra något åt den bakomliggande driften. Att vi alltså kommer att hålla fast vid den moderna tidens kärt omhuldade rationella paradisdrom och den obändiga och på det materiella inriktade oändlighetssträvan.

Och denna dystra känsla kan utan tvekan få tungt argumentationsunderstöd om man betänker att det som allra minst skulle behöva ske på ett konkret plan för att vi skall kunna komma tillrätta med problemen är en radikal internalisering av kostnaderna för den pågående miljöförstörelsen – det handlar t.ex. om utsläppen

av växthusgaser, föroreningar av allehanda slag av biosfären (luft, jord och vatten) och diverse resursförstöring och resursuttömning. Men en sådan är mycket svår att åstadkomma av ett flertal skäl. De enskilda företagen är t.ex. primärt inriktade på att värna sin vinst, och därför gör de i det längsta motstånd mot att frivilligt, exempelvis under CSR-fanan, internalisera miljökostnader (även om medvetenheten om behovet av detta skulle finnas till viss del). Denna kostnadsinternalisering medför nämligen två problem när det gäller vinstnivån, dels blir det troligen nödvändigt med prishöjningar och dessa gör att företagen riskerar att förlora kunder och dels kan man drabbas av illojal konkurrens i den meningen att andra företag skaffar sig en kostnadsfördel genom att strunta i att internalisera sina miljökostnader eller åtminstone göra det i så liten utsträckning som möjligt.

Ett möjligt alternativ till frivillighet är därför nationell och tvingande lagstiftning om tillräcklig kostnadsinternalisering. Men om detta skulle lösa problemen med illojal konkurrens på den nationella marknaden så finns samma problem på den internationella marknaden. De fattiga länderna vill ju i det längsta utnyttja sina konkurrensfördelar på den internationella marknaden oavsett vad som är orsaken till dessa konkurrensfördelar (ofta handlar det t.ex. om låga löner och nödortfölg miljölagstiftning). Och detta är själva centralpunkten i rådande utvecklingsmodell. Konceptet föreskriver att alla skall köra på som galningar för att alla så småningom skall bli synnerligen välbeställda. Och så länge denna hållning betraktas som klok och används som en handlingsmotiverande föreställning med avgörande makt så är det utomordentligt svårt att nå bindande internationella överenskommelser som är tillräckligt kraftfulla. Kyotoavtalet är ett av paradexemplen när det gäller detta. Motståndet mot effektiva internationella överenskommelser om kostnadsinternalisering har förstås sin grund i att dessa överenskommelser skulle kräva dyra omstruktureringar av de miljöförstörande verksamheterna ifråga, så dyra att de fattigare ländernas kostnadsfördelar riskerar att elimineras.

En lösning på detta problem skulle kunna vara att kostnaderna bestrids av de mer välbeställda länderna. Att vi finge ett slags miljöcentrerad motsvarighet till Marshallhjälpen. Men dylika resursöverföringar är det självfallet allt annat än oproblematiskt att få politiskt stöd för.

Så med den här problembilden på ena sidan (driven och förvärrad av en djupt rotad materiellt inriktad oändlighetssträvan) och potentiella miljökatastrofer på den andra så ser cynikern (eller är det bara realisten) i mig att vi inte kommer att kunna vidta tillräckligt radikala kursjusterande åtgärder med mindre än att vi får fler och kraftfullare försmaker än vad vi hittills fått av vad som komma skall om vi framhärdar i vår tro på rådande utvecklingsmodell. Cynikern i mig tror alltså inte att vi är framme vid en brytpunkt där det kommer att visa sig vara politiskt möjligt att radikalt lägga om kurs, utan den anser att vi, hur obehagligt det än är att säga något sådant, med all sannolikhet måste successivt skaffa väsentligt brutalare bevis än hittills för att vi inte är på rätt väg mot framtiden. Att vi måste sakta men säkert borra oss avsevärt längre in i den utvecklingsmässiga återvändsgränd som vi så envetet har följt och följer innan vi förmår ändra kurs. Cynikern i mig tror alltså att vi inte är tillräckligt nära avgrunden.

Men cynikerns röst är inte den enda som talar i mig. Jag hör också en annan röst som viskar att situationen inte är så allvarlig som det kan verka. Att det mesta jobbet redan är gjort. Att vi helt enkelt redan är framme vid den brytpunkt som cynikern i mig inte vågar tro på som en verklighet förrän möjligen efter långvariga och allt svårare problem. Medan min andra sida alltså tror att vi inte behöver komma närmare avgrunden än vi redan är.

Det jag menar med att påstå att det mesta jobbet redan är gjort är att det under lång tid har pågått en förändring under den medvetenhetsmässiga ytan. En förändring som påminner om det här med natten. Längre är det svart, kolsvart. Och vet man inte hur det fungerar så förstår man inte att ljuset kommer allt närmare trots att det inte syns. Och så kommer gryningsljuset, och plötsligt är det ljusan dag.

Det jag försöker säga är alltså att det under en lång tid har försiggått en process som påminner om hur det fungerar när det perspektiv vaknar som gör att man förstår att man ser en fixeringsbild. Först stirrade man sig blind utifrån det perspektiv som föll sig mest naturligt. Men så hände något som gjorde att man släppte efter en smula och lät ett annat perspektiv träda fram. Och då ter sig bilden plötsligt helt annorlunda.

Bakom den här typen av symboliska utläggningar finns en mycket konkret synpunkt. Ett relativt fåtal av mina bok- och nyhetsbrevsläsare har genom åren fått för sig att jag är mycket, närmast rabiat, negativ till det jag kallar drömmen om det rationella paradiset. Men så är faktiskt inte alls fallet. Denna vision om vägen till den goda framtiden har många tilltalande drag, som t.ex. betoningen av värdet av vetenskaplig kunskap och framhävandet av människovärdet. Men den fungerar enligt min mening också som en fixeringsbild. Det finns ett perspektiv på visionen i fråga som trots dess många mot en god framtid syftande principer leder till en grotesk framtid. Och det är just detta perspektiv som vi använder när vi med stor halsstarrighet och viljestyrka är inriktade på att allt resolutare gestalta en djupt problematisk framtid ur klimatsynpunkt och ur en del andra synpunkter också för den delen.

Men en fixeringsbild är en fixeringsbild. Perspektivskiftesmöjligheten finns där och väntar på att bli upptäckt. Och den variant av den rationella paradisdrommen som väntar på att bli upptäckt kommer inte att kunna användas till ett gestaltande av en grotesk framtid. Den öppnar i stället solida möjligheter för skapandet av det som i studentsången kallas ”den ljusnande framtid”.

Och jag kan faktiskt också säga var nyckeln enligt min mening sitter till detta perspektivskifte. Det som får oss att hålla fast vid den negativa varianten av den rationella paradisdrommen är vår självbild, präglad som den är av djupt rotad materialism, dvs. en kombination av en ofta schablonmässigt tänkt filosofisk materialism och det jag betraktar som en närmast driftsliknande oändlighetssträvan inriktad på det materiella. Denna materialistiska självbild framställs oftast som det rationella tänkandets triumf över vidskeplig religion. Men enligt min mening är detta en grov illusion som dock görs attraktivare av att den attackeras av ofta synnerligen förnuftsvidriga och aggressiva företrädare för ett fundamentalistiskt trosraseri med hemvist i alla tänkbara religioner.

Denna vår materialistiska självbild, som i realiteten sorgligt stympar vår självförståelse, har som jag ser det underblåst en variant av den rationella paradisdörmen som fått oss att tro att en besinningslös och rått konkurrerande materiell expansion är vårt oundkomliga öde. En illusorisk föreställning som kommer att leda till en gestaltning av våra värsta mardrömmar om vi inte vaknar upp och bejakar den förnekade andliga dimensionen av vår varelse. Och med utgångspunkt från den finner kraft till att omkonceptualisera den rationella paradisdörmen så att den i stället för att som gisslan för vår materiella oändlighetssträvan användas till att rättfärdiga handlingar som gör verklighet av våra absolut sämsta sidor faktiskt kan användas till att bygga en värld präglad av demokrati, frihet och rimlig ekonomisk rättvisa inom och mellan nationer, en värld där respekten för människovärdet har sin källa i en ur våra befintliga religioners gemensamma ekumeniska kärnpunkt sprungen genomgripande nydaning av vår bild av oss själva och av meningen med vår existens.

Min tro på att ett radikalt perspektivskifte när det gäller synen på hur det goda samhället och den goda framtiden bör byggas faktiskt kan ske nu – dvs. inom ett fåtal år – är inte så idyllisk att jag också tror att det kommer att ske smidigt och nästan omärkligt. Nej jag förväntar mig tumult. Men ett förlösande tumult i kontrast mot det tröstlösa och utdragna harvande i allt svårare problem som cynikern i mig förväntar sig. För att uttrycka det enkelt tror jag att det länge förberedda perspektivskiftet kommer att utlösas av en rejäl ”knuff”.

Att spekulera om hur en sådan ”knuff” skulle kunna se ut ter sig kanske en smula vidlyftigt för alla som normalförsiktigt värnar om sitt intellektuella anseende. Men personer som har mer att försvara än jag när det gäller detta låter sig uppenbarligen inte skrämmas. Jag har nämligen nyligen tagit del av en utomordentligt intressant och läsvärd rapport utgiven av *World Economic Forum* (www.weforum.org/en/index.htm) (arrangören av de årliga globala höjdmötena i Davos) som har titeln *Global Risks 2007* (www.weforum.org/pdf/CSI/Global_Risks_2007.pdf). Där sticker man ingalunda under stol med att det är mycket som ser bekymmersamt ut. Man särskiljer 23 centrala globala risker inom 5 huvudområden (ekonomin, miljön, geopolitiken, samhället och teknologin) och man konstaterar frankt att ”expert opinion suggests that levels of risk are rising in almost all of the 23 risks on which the Global Risk Network has been focused over the last year – but mechanisms in place to manage and mitigate risk at the level of businesses, governments and global governance are inadequate” (Experternas uppfattning gör gällande att risknivåerna stiger när det gäller i stort sett samtliga de 23 risker som det Globala risknätverket har varit fokuserat på under det senaste året. Men de mekanismer som finns på plats för att hantera och minska riskerna på företags- och regeringsnivå men också på global nivå är otillräckliga). Dessutom målar man upp ett antal scenarier som är allt annat än trevliga. Ett kallas t.ex. *Out of the Global Frying Pan (and into the Fiscal Fire)* (Ur den globala askan och in i skatteelden), och ett annat *Oil Shock and Its Consequences* (Oljeshock och dess konsekvenser).

Att *World Economic Forums* riskgrupp inte skyggar för de hot och risker som finns, och så vitt jag kan bedöma dessutom förhåller sig till dem med kunnighet

och skärpa, betyder emellertid inte att de ger uttryck för idéer liknande mina. Nej deras överordnade perspektiv är att försöka få grepp om problemen så att vi i princip kan fortsätta som vanligt. För att anspela på analogin mellan klimatfrågan och hiv/aids så kan man säga att deras riskrapport är ett uttryck för en djup och kunnig oro för att sex inte är tillräckligt säkert.

När det gäller min ståndpunkt i frågan om vad som måhända kan stå för dörren i form av perspektivskiftesutlösande kriser så är utgångspunkten att eftersom USA har samma centrala roll i upprätthållandet av tron på den rådande utvecklingsmodellen som Sovjetunionen en gång hade när det gällde det kommunistiska perspektivet så är det framförallt USA som behöver ställas inför en kris som inte kan hanteras utifrån det vedertagna perspektivet. En kris av globalt perspektivskiftesutlösande styrka.

Det som behöver ske är lättast att förstå om man betänker att den på många sätt viktigaste långsiktiga konsekvensen av Sovjetunionens sönderfall inte var att själva den politiska enheten upplöstes utan att ett för de flesta osynligt och tankeblockerande järngrepp släppte, eller ett slags omedveten mental atmosfär skingrades. Detta märktes förstås särskilt tydligt i det sönderfallande Sovjetunionen, men även i den övriga världen blev det plötsligt möjligt att öppet tänka i banor som av för opinionsbildningen betydelsefulla, men samtidigt omedvetet Sovjetfärgade, tänkare tidigare hade ansetts som suspekta, ja som så tvivelaktiga att det egentligen inte hade behövt företes några stringenta argument för att så faktiskt var fallet. Och enligt min mening utövar USA ett lika problematiskt och trosbaserat och dessutom i stor utsträckning varken medvetet erkänt eller förstått inflytande.

Och vad handlar då detta inflytande om. Vad är det för tankebanor som av USA:s blotta maktposition blir framhävda långt bortom vad som i sak kan anses vara motiverat. När det gäller denna fråga gör många som numera försöker artikulera en kritik av USA:s ideologiska roll enligt min mening ett alldeles för stort nummer av den religiositet som genomsyrar det amerikanska samhället. Detta faller sig i och för sig naturligt i ljuset av det religiöst färgade kriget mot terrorismen. Men det larmas också en hel del om sådant som beskrivs som förnuftshotande högerkristna dumheter som ”intelligent design” och oresonliga ståndpunkter rörande t.ex. abort- och preventivmedelsfrågan.

Den här sortens ståndpunkter – som dessutom framstår som särskilt provocerande i vårt sekulariserade och förment genomrationella land – menar jag har relativt marginell betydelse i relation till den helt avgörande roll som USA spelar för att i global skala upprätthålla, stärka och för framtiden bevara makten och det i det närmaste oinskränkta inflytandet för den variant av närmast socialdarwinistisk, materialistisk och konkurrenshetsande samhällsfilosofi som i praktiken styr det amerikanska agerandet bakom den gängse idealistiska retoriken om frihet och demokrati och om det speciella förhållandet mellan Gud och USA.

Detta betyder inte att jag tonar ner USA:s centrala roll under senare tid när det gäller att bidra till, driva fram och underblåsa konflikter grundade i fundamentalistiska religiösa perspektiv. Utan jag menar bara att detta faktiskt är

av underordnad betydelse i förhållande till den roll USA spelar för den tankekrampsliknande oförmåga som vi människor har att befria oss från den destruktiva varianten av det samhällsfilosofiska perspektiv som jag kallar drömmen om det rationella paradiset. Globalt sett har detta perspektiv en maktposition som inte är sakligt motiverad, filosofiskt underbyggd eller önskvärd för framtiden. Men vi håller fast vid det med osannolik och självdestruktiv envetenhet.

Men medan cynikern i mig inte tror att vi är vid en brytpunkt där ett perspektivskifte kan utlösas, utan att allt måste fortsätta som vanligt samtidigt som problemen successivt förvärras, så tror alltså en annan del av mig att det som behövs för att katalysera skiftet kan hända ”nu”. Att vi egentligen fattar att vår utvecklingsmodell har överlevt sig själv, att allt bara går på övertid. Att det hela på något sätt gått i baklås, och att vi därför väntar på att festen snart skall ta slut. Och att vi gör det med en märklig blandning av rädsla, längtan och hopp.

Den här sidan av mig tror alltså att trots att det på ytan ser ut som att den materiellt inriktade oändlighetssträvan har oss i ett järngrepp ideologiskt rättfärdigat av drömmen om det rationella paradiset så är vi beredda och längtar faktiskt efter att spela spelet efter andra regler. Men att något måste hända som gör att vi förstår att det verkligen oåterkalleligen är ”game over” för det gamla spelet.

När jag har kontemplerat över hur jag skall försöka förklara vad jag tror kan vara på väg att hända så har jag inte kunnat komma på någon bättre bild för skeendet än begreppet invigning. En invigning innebär i allmänhet att den som invigs får möta en gestaltning av en inre problematik som är så övertygande att den uppfattas som verklig och tvingar den som invigs att förhålla sig till den gestaltade verkligheten. Och det är detta möte med en gestaltning av en inre problematik som är kärnpunkten i invigningens funktion att medvetandegöra och befästa en tidigare omedveten insikt eller katalysera en ny insikt.

Det jag försöker säga är alltså att jag tror att vi kan stå inför en invigningsliknande gestaltning av den inre problematik som får oss att besatta av vår materiellt inriktade oändlighetssträvan påverka vår miljö så negativt att vi tycks beredda att driva oss själva i fördärvet. Och skälet till detta skulle alltså i så fall vara att vi är på vippen att förstå vad vi behöver göra för att ändra kurs eller byta utvecklingsmodell, men att vi för att kunna ta vår potentiella insikt i besittning behöver symboliskt sett träda in i pyramidens invigningskammare, eller hur det nu bör uttryckas, och där möta den perspektivskiftesutlösande gestaltningen av vårt problem.

Men vad innebär då detta i praktiken? Vad är det som behöver hända? Den kaosfruktande delen av mig hoppas förstås på något lindrigt. Allra enklast vore det ju om det hela redan hade hänt, dvs. att den forskning som ligger bakom pågående klimatlarm skulle visa sig räcka som invigningsliknande problemgestaltning för att det skulle gå upp ett ljus med den styrka som krävs för att vi på några års sikt skulle kunna åstadkomma och stabilisera ett skifte när det gäller den dominerande utvecklingsmodellen.

Men detta är med all sannolikhet att hoppas för mycket. Det behövs säkerligen något kraftfullare, och framförallt gäller det att USA måste komma i fokus för detta skeende. Därför leker ”orakeldelen” av mig med tanken att den invigningsliknande problemgestaltningen kanske skulle kunna bli en alldeles osannolik värmebölja med sin tyngdpunkt i USA (men som även skulle drabba andra ställen på vår jord) – dvs. en värmebölja i nivå med vad de värsta scenarierna föreskriver som ackumulerad konsekvens av vårt leverne om si så där 100 år. Att vi alltså skulle få en verklig försmak av det öde som vi enligt klimatstudierna håller på att bereda åt oss själva. Att den invigningsliknande problemgestaltningen skulle innebära att avgrunden skulle komma oss till mötes utan att vi alls är den så nära som cynikern i mig tror att vi måste vara för att kunna åstadkomma en fundamental omprövning. Att vi alltså ”erbjuds” en möjlighet till omprövning innan vi har kört världen så till den grad i botten att vi skulle få svårt att göra något konstruktivt av de insikter vi till sist skulle ha kunnat utvinna ur vårt långvariga framhårdande i att följa en destruktiv kurs.

Så den försmak av avgrunden som jag spekulerar om som en möjlig invigningsliknande problemgestaltning eller perspektivskiftesutlösande ”knuff” består alltså av en värmebölja som framförallt skulle slå ut det mesta av jordbruksproduktionen i Mellanvästern. En värmebölja som skulle sprida en doft av Sahara över dessa bördiga, men ur klimatsynpunkt sårbara delar av USA.

Detta skulle förmodligen räcka för att i ett av Irakkriget allvarligt ekonomiskt försvagat USA utlösa inte bara en rejäl ekonomisk nedgång på hemmaplan utan också globalt. Men måhända kan det behövas en komplettering med t.ex. jordbävningar i Kalifornien och kanske också i Japan eller sociala och politiska oroligheter i Kina t.ex. utlösta av vattenbrist.

Men oavsett hur kraftfull ”knuffen” behöver vara så skulle den ekonomiska nedgången tvinga oss att inse att lösningen på problemen med fattigdom och stora ojämlikheter inte heter ännu hårdare konkurrens (enligt rådande utvecklingsmodell vars undermedvetna budskap är att ”fattiglapparna” måste lära sig att arbeta hårt och effektivt om de vill slippa sin fattigdom) utan att vi hjälper varandra och jämlikt delar de resurser som vi har till förfogande och kan skapa inom ramarna för vad vår ekologiskt sköra planet tål.

Måttligt trevligt kanske, men när dammet har lagt sig kommer vi att ha visat för oss själva efter vilka principer en bättre värld kan byggas. Och eftersom vi inte var så nära avgrunden som det verkade får vi också långt större spelrum för att bygga den goda framtiden än vad som gäller i mitt cynikerscenario.

Men cynikern i mig skrattar förstås åt detta och säger: Har du några övertygande exempel på att människan någonsin har undvikit att göra mesta möjliga av sina dåliga sidor?

Då svarar min andra sida: Äsch du är inte intresserad av exempel, du är bara rädd för vad som kommer att hända med dig om du vågar tro fullt ut att vår jordiska tillvaro fungerar så att kärleken har sista ordet om vi så själva vill.

Cynikern suckar, men säger inget.

II. Behövs det mer krig – tankar om hela Mellanösterns situationen med avstamp i eländet i Irak och hoten mot Iran

Nittonde mars var det fyra år sedan USA inledde attacken mot Saddam Hussains Irak. Och första maj är det också fyra år sedan George Bush på hangarfartyget SSS Abraham Lincoln, och stående under banderollen som förkunnade ”Mission accomplished” (uppgiften slutförd), kungjorde för världen att ”major combat operations in Iraq have ended” (alla större strider i Irak har upphört).

Om något uttalande gör omdömet en grovt förhastad slutsats berättigat så är det detta. Vi vet ju alla vilket fruktansvärt elände som blivit följden av det amerikanska beslutet att stöta Saddam Hussain förebärande att detta skulle göra susen i kriget mot terrorismen och plocka av Irak de vedervärdiga mängder massförstörelsevapen som landets ondskefulla ledarklick förmodades ha staplat i sitt hat mot friheten och demokratin, värden som deras folk däremot hade en stark längtan efter och som de kunde förväntas omedelbart manifesteras i ett glädjefyllt mottagande av sina befriare.

För egen del var jag inte särskilt mottaglig för de illusioner som den amerikanska regeringen lät sig vägledas av. Jag läste häromsistens igenom några av mina skriftliga utläggningar om saken och fäste mig då bl.a. vid vad jag skrev i *Nyhetsbrev 2:2003* (www.edris-ide.se/arkiv2-2003.html, publicerat 21 april 2003) där jag i en kort betraktelse betitlad *Segev i Irak – om konsten att ropa hej innan man är över bäcken* såg mig föranlåten att konstatera att ”frågan som måste ställas är, vem tänker på Irak på ett sätt som verkar integrerande på alla splittrade grupper inom landet, sunnimuslimer, shiamuslimer och kurder etc. Vem har en vision att erbjuda som griper tag i de reella motsättningarna med en upplyftande kraft som tar den destruktiva musten ur dem och i stället kanaliserar de olika gruppernas energi i framåtsyftande arbete för Irak som en nationell helhet.

Om motsvarande fråga hade ställts vid Titos död hade svaret blivit ingen. Och vi vet alla vilka följderna blev. Och vilket blir svaret i Irak just nu?”

Och så avslutade jag nyhetsbrevet med följande fundering: ”Vad man än tycker om krigskoalitionens insatser är det ostridigt att det nu finns ett maktvakuum i irakisk politik och att många känner sig kallade att fylla det. Krigskoalitionen har förstås den militära makten, men vem kommer att få den makt som genereras av det irakiska folkets gunst.

Detta är en mycket svår fråga. Amerikanerna tror tydligen att de självklart kommer att få gunsten med sitt erbjudande om frihet och demokrati. Och att de i sinom tid kan överföra den på någon lämplig irakisk ledare. Men risken är stor att den kalkylen slår fel därför att irakierna tror eller kan fås att tro av olika politiska och religiösa populister att detta erbjudande bara är ett vackert omslagspapper på den verkliga gåvan, en kristen, sionistiskt inspirerad och oljegrig attack mot ett muslimskt land.

Och skulle en sådan känsla ta fäste då kommer många breda segerleenden att snabbt förbytas till djupt bekymrade miner.”

I ljuset av dessa mina gamla nyhetsbrevstankar kan det kanske vara motiverat att påminna om att Tito dog 1980, och att bouppteckningen efter honom fortfarande delvis pågår. Kosovofrågan är t.ex. inte löst. Och man kan i sitt stilla sinne undra över hur länge bouppteckningen efter Saddam Hussain kommer att pågå.

Visst kan man inför hur saker och ting har utvecklats känna en oemotståndlig lusta att ond göra sig över enfalden i det amerikanska beslutet att angripa Irak. Men det är tämligen poänglöst. Situationen är ju som den är, och den amerikanska statsledningen har inte bättre omdöme än den har. Dessutom har det under de fyra år som kriget pågått ändå hänt en del saker som kan anföras som triumfer. Det har varit val, irakierna har lyckats bilda en regering, och så gläder sig en del särskilt åt att Saddam Hussain har avrättats.⁵

Men säkerhetsläget är uppenbarligen bedrövligt. Och vad värre är så verkar inte Bush och hans rådgivare ha några speciellt trovärdiga strategier för hur situationen skall kunna styras upp så att USA på sikt skall kunna lämna Irak med hedern i behåll. James Baker och Lee Hamilton gjorde ett närmast heroiskt försök att få Bush och Cheney att ta reson med sin rapport *The Iraq Study Group Report* (http://bakerinstitute.org/Pubs/iraqstudygroup_findings.pdf), men framgången uteblev.

Bakerkommissionens centrala rekommendation var en diplomatisk offensiv grundad på insikten att inget av Iraks grannländer har något bestående intresse för ett sönderfallande Irak. Man kan naturligtvis ha olika kortsiktiga syften när det gäller att komplicera situationen för USA, men på lång sikt är det till glädje för grannländerna att Irak är en sammanhållen och fungerande stat. Och med utgångspunkt från detta realpolitiska faktum föreslog alltså Bakerkommissionen att USA skulle inleda en seriös ”diplomatic offensive to build an international consensus for stability in Iraq and the region. This diplomatic effort should include every country that has an interest in avoiding a chaotic Iraq, including all of Iraq’s neighbors” (diplomatisk offensiv för att bygga upp ett internationellt samförstånd rörande stabilitet både i Irak och i regionen. Denna diplomatiska insats bör omfatta alla länder som har ett intresse av att undvika kaos i Irak, inklusive samtliga Iraks grannar). Och det hela skulle förstås inte bara handla om vackra deklamationer utan om konkreta överenskommelser ägnade att stoppa både vapenstödet och det moraliska stödet till de olika stridande fraktionerna inom Irak. Att grannländerna och övriga underblåsare av de interna konflikterna skulle förmås att i välfunnet egenintresse ta sina olika hejdukar i hampan för att få stopp på stridigheterna och därmed göra det möjligt att bygga upp ett rimligt stabilt, fredligt och demokratiskt eftersaddamskt Irak.

⁵ Just det sistnämnda kan man väl inte vara helt säker på om man nu skall följa den logik som Göran Persson gav uttryck för i ett avsnitt i Erik Fichtelius film *Ordförande Persson*. Där sa ju Göran P en del saker om Kim Jong Il, och så tillfogade han en brasklapp i stil med ”om det nu var Kim Jong Il jag träffade, man kan ju inte utesluta något”. Persson gav alltså uttryck för tanken att vissa diktatorer kan vara ett slags aktiebolag av dubbelgångare. En logik som en av DN:s många förträffliga skämttecknare (Ulf Frödin) tagit fasta på i en bild där han låter fyra Saddamkopior sitta i en soffa och se på nyheter på TV. ”Saddam Hussain avrättad” konstaterar nyhetsuppläsaren, och de fyra Saddamkopiorna utbrister unisont: ”järnspikar”.

Dessutom menade gruppen att USA borde arbeta intensivt för att förbereda sitt eget tillbakadragande genom att intensifiera utbildningen och överförandet av ansvar till den irakiska armén och polisen. Och därutöver – och kanske det mest kontroversiella i förhållande till den amerikanska opinionen – underströk man att ”the United States cannot achieve its goals in the Middle East unless it deals directly with the Arab-Israeli conflict and regional instability” (Förenta staterna kan inte uppnå sina mål i Mellanöstern med mindre än att det direkt tar itu med den arabisk-israeliska konflikten och den regionala instabiliteten). Och därför rekommenderade man en kraftfull satsning på att genom regionala förhandlingar (inkluderande Syrien, Libanon, Israel och de palestinierna som accepterar Israels rätt att existera) åstadkomma en stabil tvåstatslösning.

George Bush reaktion på dessa välgenomtänkta förslag blev inte entusiastisk. Men genom att han i nära anslutning till presentationen av Bakerkommissionens slutsatser avskedade försvarsministern Donald Rumsfeld⁶ väckte Bush ändå förväntningar om att det skulle bli en strategiändring i kommissionens anda.

Men så blev det inte. Han avfärdade den aldrig rakt av, men i praktiken innebär den nya strategi han själv föreslog ett desavouerande av Bakerkommissionen även om bilden är blandad. Kärnpunkten i Bush strategi strider klart mot Bakerkommissionen, dvs. insättandet av fler trupper, kanske upp mot 30000, för att förbättra säkerheten i synnerhet i Bagdad. Men i likhet med Bakerkommissionens uppfattning ingår det i Bush strategi att insatserna skall öka för att Iraks armé och polis skall kunna stå för säkerheten i Irak med USA i en stödjande roll.

Däremot är bilden mera splittrad när det gäller hur grannländerna skall engageras i processen. Initialt verkade det som att Bush skulle följa en helt annan linje än den Bakerkommissionen rekommenderade. Det fanns inget i Bush strategi som påminde om en diplomatisk offensiv. I stället framfördes i synnerligen hotfulla ordalag uppgifter om att i synnerhet Iran skulle se upp, eftersom det sades vara ställt utom varje tvivel att den högsta iranska ledningen var inblandad i att förse irakiska upprorsmän med bomber som användes för att döda amerikanska soldater. Parallellt med denna verbala hotfullhet stationerades först ett och sedan ytterligare ett hangarfartyg i Persiska viken som en påminnelse om det militära pris som kan komma att utkrävas om Iran inte omgående lägger om kurs inte bara när det gäller stödet till irakiska upprorsmän utan kanske framförallt när det gäller det som sägs vara landets beslutsamma satsning på kärnvapenutveckling. Kärnvapen som med hänvisning till president Ahmadinejads allt annat än Israelvänliga retorik betraktas som synnerligen hotfulla.

Denna kombination av systematiskt amerikanskt uppbyggande av militär förmåga i Irans omedelbara närhet och ett retoriskt mönster i förhållande till Iran

⁶ Utvecklingen i Irak klagjorde tidigt att Rumsfeld knappast kan framställas som en briljant militär strateg även om han initialt trodde att han var det när han hävdade, och fick Bush att tro, att de toppmoderna vapnen skulle göra det möjligt att även uppnå USA:s långsiktiga mål i Irak med färre soldater än vad som konventionellt anses behövas för dylika uppgifter. Att han fick sitta kvar så länge på sin post som han fick förklaras troligen bäst av Bush närmast monumentala ovilja att erkänna begångna misstag.

som påminner om hur valserna gick inför attacken på Irak ger förvisso anledning till akut oro för att USA faktiskt planerar en militär attack om inte Iran snabbt kryper till korset.

Men under senare tid har bilden komplicerats något av att amerikanerna har inlett om inte en diplomatisk offensiv i Bakerkommissionens mening i förhållande till grannländerna så i varje fall någon form av dialog. Även om den ännu inte är på högsta nivå. Och dessutom har den amerikanska ledningen visat intresse för att arbeta för en tvåstatslösning på konflikten mellan israeler och palestinier. Och detta är också ett initiativ som vetter i den strategiska riktning som Bakerkommissionen rekommenderade.

Bilden är alltså blandad, och mycket svårbedömbär. De senaste mer eller mindre halvhjärtade diplomatiska piruetterna kan kanske vara början på en förskjutning av den amerikanska strategin bort från tanken på en direkt attack på Iran, men också mycket väl vara en vilseledande manöver i avvaktan på att ett redan beslutat flyngrepp på Iran skall ges klarsignal med förebärande av det ena eller andra, t.ex. ett otillräckligt tillmötesgående från Irans sida i relation till säkerhetsrådsresolutioner i kärnenergifrågan.

Endast framtiden kan utvisa hur det blir.

En sak är under alla förhållande klar, och det är att oppositionen i USA mot Bush politik har stigit inte bara i takt med motgångarna i Irak utan också i takt med höjningen i aggressiviteten i tonfallet i relation till Iran.

I en del av pressen och på en hel del bloggar har det t.o.m. förekommit spekulationer om en militär statskupp. Även om det knappast är troligt att något sådant kommer att ske, så är själva uppkomsten av en dylik diskussion onekligen en indikation på att missnöjet är utomordentligt skarpt. Det är med all sannolikhet mycket svårt för amerikaner i gemen men kanske i synnerhet för personer med ledande roller i det militära att ge sitt stöd för Bush politik med ungefär följande motivering: Stärkta av framgångarna i Irak är det väl inte mer än naturligt att vi sprider friheten och demokratin till ytterligare ett land tillhörigt "ondskans axelmakter". En artikel i *Sunday Times* (25 februari) har t.ex. rubriken *US Generals "Will Quit" If Bush Orders Iran Attack* (www.timesonline.co.uk/tol/news/world/iraq/article1434540.ece).

Det finns också mer osmakliga och brutalare reaktioner. Så läste jag t.ex. en läsarreaktion på en artikel i *New Statesman* med titeln *Iran – This, Mr President, is how wars start* (<http://www.newstatesman.com/200702190015>). Och läsarreaktionen lyder: "Christ, not again?! Where are all the Lee Harvey Oswalds when you need them? Come on America." (Herre Gud, inte en gång till. Var är alla Lee-Harvey-Oswald-typer när de behövs. Kom igen Amerika.)

Men den verbala oppositionsytring som jag uppskattar mest är ett tal i Representanthuset hållet 6 februari av Ron Paul (www.house.gov/paul/congrec/congrec2007/cr020607.htm). Det är så nära poesi man kan komma. En retorisk pärla som jag inkluderar här i översatt skick.

It's a bad idea.
There's no need for it.
There's great danger in doing it.
America is against it, and Congress should be.
The United Nations is against it.
The Russians, the Chinese, the Indians, and the Pakistanis are against it.
The whole world is against it.
Our allies are against it.
Our enemies are against it.
The Arabs are against it.
The Europeans are against it.
The Muslims are against it.
We don't need to do this.
The threat is overblown.
The plan is an hysterical reaction to a problem that does not yet exist.
Hysteria is never a good basis for foreign policy.
Don't we ever learn?
Have we already forgotten Iraq?
The plan defies common sense.
If it's carried out, the Middle East, and possibly the world, will explode.
Oil will soar to over \$100 a barrel, and gasoline will be over \$5 a gallon.
Despite what some think, it won't serve the interests of Israel.
Besides-- it's illegal.
It's unconstitutional.
And you have no moral authority to do it.
We don't need it.
We don't want it.
So, Mr. President, don't do it.
Don't bomb Iran!
The moral of the story, Mr. Speaker, is this: if you don't have a nuke, we'll threaten to attack you. If you do have a nuke, we'll leave you alone. In fact, we'll probably subsidize you. What makes us think Iran does not understand this?

Samtidigt som det är lätt att förstå kritiken mot USA:s politik i Irak och hela Mellanöstern för den delen så framstår den från mitt perspektiv också som väl endimensionell och förutsägbar. Den missar något väsentligt, och därför vill jag i det här nyhetsbrevet pröva en annan infallsvinkel på problemen. Och den kräver att jag till en början för en del resonemang kring krig som företeelse.

Det är mycket lätt att vara emot krig. Krig är ett elände för dem som drabbas av det. Och ser man uteslutande till det utsägliga lidande som människorna drabbas av genom krig så framstår krig som ren och oförfalskad ondska. Som något som inte borde finnas.

Men nu finns ju krig. Och hur skall man se på krig? Är krig alltid fel? Bör varje god och vettig människa vara emot krig och därför vara pacifist? Är skälet till att krig förekommer att inte tillräckligt många människor samtidigt är fredsälskande och krigshatande pacifister? Eller hur skall man tänka?

Det främsta argumentet i vår tid för att krig kan vara bra är kriget mot det hitleristiska vansinnet. Och andra världskrigets glorifierade krig mot nazismen har missbrukats i olika senare krig. Margaret Thatcher använde det till och med som tema i sin retorik inför något så futtigt som Falklandskriget. Och Bush och inte minst Blair i en attack av Churchillkomplex beskrev insatsen mot Saddam Hussain i andravärldskrigstermer. Det gällde helt enkelt att få människorna att förstå att Saddams ondska var av samma slag som Adolfs. Och på senare tid har den retoriska hitlerskuggan börjat falla över Irans provokative president.

För min egen del försöker jag hålla mig till några fasta punkter i tänkandet kring krig och fred. Fred är förstås ojämförligt mycket bättre än krig. Men fred är ingen orsak utan en verkan. Därför kan fred inte vare sig genomföras eller upprätthållas med ett fredslängtande krigshat som främsta motiv. Verklig fred är följden av vad man skulle kunna kalla riktiga mänskliga relationer, dvs. sådana ting som reell respekt för mänskliga rättigheter, vilket bl.a. innebär ett politiskt system med yttrande- och föreningsfrihet där demokratin inte är ett sken som i praktiken innebär att man med viss regelbundenhet väljer diktator (dvs. ett samhällssystem som i tämligen djupgående eller i bästa fall mycket djupgående utsträckning är maktmissbruksbefriat inom politiken, ekonomin, religionen och privatlivet) och till detta hör förstås rimlig ekonomisk rättvisa.

Finns inte detta på plats är freden på lång sikt hotad. Så är det bara.

Detta betyder att många som föredrar fred i själva verket är intresserade av frid därför att de kanske känner att deras egen situation är fullt ut OK och att de befarar hot mot den. I retoriken mot terrorismen förekommer t.ex. ofta referenser till att terroristerna hatar och vill förstöra vår livsstil. Och detta gör oss mycket indignerade. Vi vill leva i vår frid, utan att behöva störas av brutala barbarer som drivna av olika fanatiska läror hotar, spränger och förstör.

Naturligtvis mycket begripligt, men hållningen påminner lite grann om önskan i barrikladomgivna rikemansenklaver om att inte behöva få uppleva att representanter för den omgivande förskräckliga verkligheten slår sig in och mördar och rånar. ”Vi som hade lyckats ordna det så bra för oss själva” blir den uppbragta kommentaren från dem som tycker att de andra som inte hade lyckats ordna det så bra för sig själva skall ta just detta med upphöjt jämnmod.

Omgiven av de mångas ofrid kan med andra ord vilken liten välmående egoist som helst önska sig frid, medan fred är resultatet av att goda, människorespekterande principer råder i alla samhällen och för alla människor på vår jord. Och eftersom vi fortfarande är långt ifrån detta tillstånd finns det ingen anledning att förvånas över att kriget finns och ständigt hotar i bakgrunden.

Man kan helt enkelt säga att fred och krig inte är det verkliga motsatsparet utan frid och förändring. Och krig är då en aspekt av förändring. Och när förändringen nått nödvändiga resultat då kan fred bli följden.

Frid däremot i meningen avsaknad av förändring och rörelse kan bara vara något högst temporärt eftersom människotillvaron, ja tillvaron i dess helhet kännetecknas av rörelse och förändring. Evolutionen omfattar allt och alla.⁷

När krig uppträder är det förstås mycket fridsstörande, men framförallt har det att göra med ett av den övergripande evolutionskraften katalyserat förändringsbehov. Krig är ur detta perspektiv följden av motstånd mot utveckling. Och när det går väl så blir resultatet av krig att motståndet förstörs så att evolutionskraften kan få verka fritt.

Detta framstår kanske som ett märkligt perspektiv på krig. Ett perspektiv som ter sig alltför distanserat från vanligt mänskligt lidande. Men trots detta vill jag försöka koppla ett övergripande perspektiv på krig som företeelse. Och jag har då kommit till den ståndpunkten att i en tillvaro som vår som uppenbarligen är underställd en mäktig och allt omfattande evolutionskraft som vi ingalunda förstår annat än rudiment av⁸, med en förmodad begynnelse vid Big bang och som fört oss från människoblivandet för förmodligen många miljoner år sedan till nuläget, så kan krig knappast betraktas som en särskilt stor sak.

Den evolution som vi ingår i är inte direkt präglad av hänsynsfullhet mot det redan existerande, utan nyskapandet och destruktionen av det gamla är en ständigt pågående process. I många avseenden är den hinduiska kosmologin med sin treenighet där Brahma är skaparen, Vishnu är upprätthållaren och Shiva är förstöraren en intressant symbolisk gestaltning av tre grundläggande principer i det som i hinduiskt perspektiv är en cyklisk tillvaro. Det som uppkommer, upprätthålls en tid och så förstörs det för att sedan uppkomma i en ny variant mer eller mindre tydligt knuten till sin tidigare form.

Om man försöker tänja sin föreställningsförmåga så till den grad att man ser att tillvaron i sin helhet präglas av dessa principer så är det jämförelsevis lätt att se hur de slår igenom på det mänskliga existensplanet. Människoraser har uppkommit och försvunnit. Och även om vi är väldigt nöjda med att vara homo sapiens sapiens så finns det ingen anledning att tro att inte vår art kommer att på sikt försvinna och ersättas av någon annan. Mänskliga livs- och kulturformer har också uppkommit och försvunnit, ingen beklagar mig veterligt heller att olika varianter av neandertal- och cromagnonkulturer utplånats, och i det vi kallar historisk tid har civilisationer uppkommit och försvunnit. Och självklart kommer det att gå samma väg med det som vi för närvarande själva tycker vara det absolut enda tänkbara och rätta.

Som enskilda människor har vi helt naturligt en tendens att välja ett synnerligen begränsat perspektiv på tingen grundat i vår mycket korta levnadscykel jämfört

⁷ Jag anspelar förstås inte på den rådande inskränkt materialistiskt reduktioniska syn på evolutionen som för närvarande trumpetas ut som den yppersta av sanningar, utan på en evolution som även om den inbegriper den materiella evolutionen också omfattar de nivåer av tillvaron som inte är konkret materiella.

⁸ Särskilt har de snabbt växande kunskaperna om generna stigit oss åt huvudet så till den grad att vi verkar tro att det lilla vi vet betyder att vi snart är medvetna herrar över den evolution som frambringt oss som små köttflar i 70-80 kiloklassen på en liten planet i utkanten av en liten galax i ett i princip oändligt universum. Tala om musen som röt.

med de väldiga tidsrymder under vilka det skapande universums mäktiga processer fortgår. Och det är förstås lätt att i detta begränsade perspektiv drabbas av alla tänkbara sorters sentimentalitet relaterade till t.ex. den egna personen, familjen, släkten, folkgruppen, nationen, civilisationen och arten. Men realistiskt sett har vi inget annat val än att efter bästa förmåga dansa med när evolutionen obevekligt för oss vidare mot okända mål.

Det perspektiv som jag nu skisserat kan kanske tyckas vara i största laget för att kunna knytas till en hållning till krig och fred här och nu i vår lilla mänskliga vrå av universum. Men så är inte fallet. Det jag vill försöka få fram med stor tydlighet är bara att vår tillvaro präglas av skapande, upprätthållande och förstörelse, och att det är så vare sig vi vill eller inte eller oavsett om vi förstår eller sympatiserar med orsakerna eller inte.

Krig har med förstörelseprincipen att göra, och förstörelse är en del av all förändring och utveckling. Krig är därför inte något godtyckligt påfund som enbart är sprunget ur mänsklig enfald och ondska. Krig blir helt enkelt nödvändigt eller går inte att undvika om den under evolutionsprincipen underordnade människan inte kan applicera förstörelseprincipen på något subtilare plan än det rent fysiska.

När en form (och det kan handla om t.ex. en institution, en ideologi, en religion, en enskild kyrka, en liten förening, en hel civilisation etc. etc.) inte längre kan härbärgera den utvecklingsimpuls som verkar eller skulle kunna verka genom den så måste den omstruktureras eller pånyttfödas för att använda en annan typ av terminologi. Men den kan också ha kommit till den punkt där den så att säga har överlevt sig själv och stelnat bortom varje möjlighet till vitalisering och fortsatt utveckling, och i så fall kommer den att förstöras⁹ eller möjligen fortsätta som ett slags "fossil".¹⁰ Och det är i denna process av pånyttfödelse eller stelnande och död som krig är en möjlighet.

Detta betyder förstås inte att krig är oundvikligt. Ibland är det kanske det, men ibland finns det definitivt ett val. Det jag menar med detta är att krigets orsaker alltid finns på tankens och känslans plan. Krig drivs alltså inte i första hand fram av materiella omständigheter utan av ingrodda föreställningar om hur saker och ting borde vara eller skulle kunna vara och som dessutom är laddade av diverse mer eller mindre förblindande och det egna perspektivet rättfärdigande känslor. Föreställningar som spärrar den utvecklingsimpuls eller de utvecklingsimpulser som försöker finna uttryck genom aktuella grupper av människor.

⁹ En klassisk symbolisk beskrivning av detta är Jesu uttalande om att man inte slår nytt vin i gamla läglar för då sprängs läglarna sönder.

¹⁰ I en artikel i SVD häromveckan (24 mars) var Margot Wallström intuitivt inne på just detta tänkande när hon skrev "Hur EU fungerar idag skulle kunna liknas vid en mycket storväxt dam som försöker klämma sig in i en mycket åtsittande klänning". Margot Wallström förstår helt enkelt att EU:s nuvarande institutionella struktur inte kan härbärgera den utvecklingskraft som hon tror att EU potentiellt besitter, och därför vill hon ha en institutionell innovation. Men det finns förstås också en möjlighet att EU i dess nuvarande form är vid vägs ände och att utvecklingsimpulsen som verkat genom formen EU redan har börjat dra sig tillbaka i sökande efter en ny form. Och i så fall återstår bara en i tiden mer eller mindre utsträckt dödsdans för EU i dess nuvarande form, dvs. att EU-lägeln börjar sprängas. Framtiden lär utvisa hur det blir.

För att det inte skall bli krig måste alltså de inblandade kontrahenterna ändra sina föreställningar och med dem sammanhängande känsloladdningar i tillräcklig utsträckning för att utvecklingsimpulsen som katalyserat den konkreta konflikten skall kunna få utlopp. Man kan alltså säga att om förstörelsen och påföljande nyskapande på tankens och känslans plan är tillräckligt genomgripande och samtidigt tillräckligt samstämd med den aktuella utvecklingsimpulsen så onödiggörs krig.

Och självklart är det bättre att undvika krig genom att lösa konflikterna där de har sina rötter än att förblindad av illusionen om de egna föreställningarnas absoluta korrekthet – i varje fall i relation till motståndarens vämjeliga och felaktiga, ja rent onda idéer – sätta igång den typ av storskalig bärsärkagång som krig är. För detta projekt blir ändå aldrig slutgiltigt framgångsrikt. Det val man har handlar om hur mycket materiellt lidande och förstörelse som man omedvetet väljer eller anser sig behöva innan man ändå tvingas överge sina krigsgenererande föreställningar.

Om jag nu med utgångspunkt från denna tankemodell skulle fälla några omdömen om Mellanösternsituationen så är det framförallt en fråga som kommer i blickpunkten och som måste riktas till var och en av alla självvrätfärdigande aktörer i sammanhanget: Vad är det ni behöver förstöra hos er själva för att konflikterna i regionen skall kunna lösas och kraft frigöras för att bygga en konstruktiv framtid?

Hur intressant det än är med era uppfattningar om de andras anstötliga brister och ondska kommer konfliktintensiteten förr eller senare att nå den nivå då konfrontationen med era egna brister och ert eget motstånd mot utvecklingen kommer att bli det centrala på dagordningen. Det har egentligen aldrig handlat om något annat än just detta. Konflikten har uppkommit som ett ”erbjudande” från ”utvecklingen” till parterna att med hjälp av sina fiender både bli klarare medvetna om sina egna utvecklingshinder och få möjlighet att starkt modifiera eller rent av förstöra dem. En grundregel för alla konflikter är att alla får de fiender de behöver eller förtjänar ur ett utvecklingsperspektiv hur motbjudande den tanken än kan kännas innan man har lidit tillräckligt för att förstå att den är sann.

Egentligen borde jag väl nöja mig med att som ett slags ”politiskt terapeut” låta min fråga till parterna i Mellanösternkonflikten hänga obesvarad i luften. Men då jag helt saknar möjligheter att komma i dialog med dem som har makten i denna konflikt så kommer jag nu att försöka ge ett kort eget svar i tron att det kanske kan väcka en och annan tanke. Och för enkelhetens skull räknar jag med tre parter i Mellanösternkonflikten, dvs. Israel, USA och arabvärlden eller kanske mera korrekt den muslimska världen.

Utgångspunkten för mig i sökandet efter svaren på frågan ”Vad är det ni behöver förstöra hos er själva för att konflikterna i regionen skall kunna lösas och kraft frigöras för att bygga en konstruktiv framtid?” är idén att det som behöver förstöras, dvs. det som kan beskrivas som ens största brist eller svaghet, nästan alltid är nära knutet till det som man håller för att vara ens största styrka. Och

denna ens största styrka spelar ofta rollen av att vara den verkliga ”juvelen i den argumentationskrona” som man använder för att kröna sitt rättfärdigande av sin hållning och sitt agerande. Den största bristen eller svagheten är alltså oftast invävt i det som man allra sist skulle vara beredd att ifrågasätta.

Med denna grundtanke som stöd har jag så i min kontemplation över frågan försökt efter bästa förmåga höja mig till ett slags civilisationsövergripande perspektiv där jag ser flera tusen år bakåt och åtminstone tusen år framåt. Huruvida jag har lyckats något vidare vete gudarna men här är i korthet vad jag tycker mig se. Och jag börjar med några tankar kring den muslimska världen.

a. Den muslimska världen. Som jag ser det verkar den muslimska världens paradillusion vara att sista ordet är sagt inom religionen. Och att man därför med icke obetydlig fanatism biter sig fast vid av kulturella sedvänjor starkt färgade för att inte säga förvrängda tolkningar av Muhammeds budskap. Med hjälp av dessa tolkningar försöker man så bygga ett fundamentalistiskt fort mot den moderna världen och dess degenererade, djupt oandliga materialism. Modernitet är helt enkelt en styggelse, och eftersom den växt fram i den kristna världen så visar den också hur svag och kanske också felaktig denna tro är. Därför har muslimerna närmast en global kallelse att på grundval av Koranen stå upp för Guds vilja i en fallen värld.

Och Guds vilja handlar förstås inte bara om religion och tro. Här är det inte som i kristendomen en fråga om att ge Gud vad Gud tillhör och kejsaren vad kejsaren tillhör. Nej här finns hela tiden teokratien som en lockelse. Demokrati blir i detta perspektiv bara ett sätt att ge förvirrade människor mer inflytande än de har andligt grundat omdöme att förvalta. I praktiken innebär dock detta ofta att religiös retorik blandas med olika varianter av grovt jordiskt maktmissbruk.

Från mitt perspektiv är hela idén om att sista ordet är sagt, oavsett vilket icke trivialt område det nu gäller, en föreställning som strider mot evolutionsprincipen. Det sista ordet kan vara sagt för ett tag, men sällan så länge som man tror.

Det jag ser som det mest intressanta över tid med islam är dess laddade förhållande till kristendomen. Jag betraktar islam som ett slags mutation av kristendomen. Ja egentligen betraktar jag också kristendomen som en mutation, och i det fallet av Jesu ursprungliga lära. Ni nyhetsbrevsläsare som också har läst mina böcker vet ju att jag driver tesen att den västerländska civilisationens bärande vision – som jag kallar kyrkokristendomen – är en teologisk modifiering av Jesu ursprungliga lära. Och på många sätt ser jag Muhammeds uppenbarelse och islam som en annan variant av samma lära, dvs. att grundimpulsen för de båda religionerna är densamma. Och Muhammed står därför i min värld i ungefär samma förhållande till Jesus som Paulus gör.

Två bångstyriga herrar som med stor praktisk religionsbyggande skicklighet anpassade den andliga och därmed evolutionsstimulerande impuls som fokuserats i och genom Jesus Kristus. Och därför tror jag att det för framtiden finns en mycket intressant evolutionär spänning mellan de båda religionerna islam och kristendomen. Att det i deras gemensamma ekumeniska kärnpunkt

finns ett källflöde till mycket av den omgestaltande och nydanande andliga kraft som jag menar vilar över mänskligheten för närvarande, och som rätt förvaltd kommer att kunna utgöra en stark global evolutionsimpuls för mänskligheten.

Flera andra religioner kan också spela en betydande roll i detta sammanhang, men den frågan berör jag inte här eftersom det ju är Mellanösternkonflikten som är i fokus och därmed min uppfattning om vad just denna konflikt kan ”hjälpa” den muslimska världen att förstöra hos sig själv.

Och vad är det då i den muslimska världen som jag menar står evolutionärt i tur att förstöras av spänningen i Mellanösternkonflikten vare sig denna får ytterligare krigiska utlösningar eller ej. Kort och gott motståndet mot moderniteten. Moderniteten är inget omuslimskt påfund. Moderniteten bärs av en kraft ägnad att förstöra bakåtsträvande religiöst tänkande inte för att det är fel med religion och andlighet eller för att det bara är illusioner skapade av ”obalanserade hormonsystem knutna till slapt och slirigt fungerande hjärnor” utan för att det behövs en tankeatmosfärisk rensopning innan inflödet av en ny andlig och evolutionsstimulerande impuls kan tas emot av människorna.

En impuls som pockar på att bli förvaltd av mänskligheten. Men allt för många människor är ännu gravt förvirrade av sin bundenhet till av religiös fundamentalism motiverat bakåtsträveri och av den materialistiska vinklingen av modernitetens idé som får oss att – som jag redan konstaterat i det första avsnittet av detta nyhetsbrev – föröda vår planet i jakten på den mening vars existens vi förnekar.

Det pågår förstås en allt intensivare maktkamp kring modernitetens inflytande inom dagens muslimska värld. Och den både intensifieras och försvåras av Mellanösternkrisen. Det är också mycket svårt att bedöma om de krafter som arbetar intensivt och oförtrutet för att vidga modernitetens inflytande i den muslimska världen är tillräckligt starka för att ytterligare krig skall kunna undvikas. Min gissning och samtidigt min förhoppning är att det skall vara så, och att en fredsuppgörelse i Mellanöstern skulle leda till att detta också blev uppenbart för alla.

b. Israel. Den israeliska paradillusionen är att det för framtiden skulle vara av avgörande vikt att det finns en stat speciellt för människor födda av mödrar av konstaterat judisk ras. Det är förstås historiskt högst förståeligt att denna föreställning uppkommit, vuxit sig stark och stelnat till en dogm som bara anses kunna ifrågasättas om man är antisemitisk förnekare av förintelsen eller rent av något ännu värre.

Men ur ett övergripande evolutionsperspektiv framstår hela idén om ett ras- och religionsbaserat statsbegrepp som något som hör till det förflutna. Det har helt enkelt en doft av stammentalitet över sig. Jag kan i varje fall inte se att vi är på väg mot stater som eftersträvar enhetlighet när det gäller religion och folkslagstillhörighet. Hela denna idé betraktas ur ett konsekvent tillämpat modernt perspektiv som reaktionär. Ett omdöme som enligt min mening är fullständigt korrekt.

Den utvecklingsriktning som jag ser för framtiden är multikulturell globalitet i ljuset av en ur en djupgående andlig förnyelse född vision om en Gud och en mänsklighet. En värld där vi inte är inriktade på att hantera olikheter med olika slags separatism, måhända förklädd som ljummen tolerans, utan där olikheter får beröra och befrukta varandra till fromma för en konstruktiv framtidsutveckling präglad av det goda, det sköna och det sanna.

Att man inom den judiska världen skulle kunna vara i närheten av att börja öppna sig för denna utveckling verkar förstås inte särskilt sannolikt om man bedömer det på ytan. Men enligt min mening kräver det oerhört mycket psykisk energi att upprätthålla en så stark konfliktspänning som den som kännetecknar Mellanösternkonflikten. Det som är särskilt energikrävande är att man upprätthåller spänningen genom att man håller stenhårt fast vid bilden av sin egen renhet och oskuld.

Nu är det emellertid så att om man ständigt får psykisk energi förbrukad på detta sätt så utvecklas obehagligen detta till leda inför den egna positionen, även om denna leda i det längsta hålls utanför medvetandet (något som också förbrukar psykisk energi). Men allteftersom tiden går blir det svårare att hålla denna leda omedveten. Och när den börja sippra in i medvetandet så kommer man att bli medveten om att man faktiskt känner sig som en gisslan knuten till sin egen värsta fiende, och att ens hållning har en ambivalens som gör att man pendlar mellan att vilja ”utrota dom djävlarerna” eller att gå dem till mötes eller möjligen att fly från ”hela skiten”.

Ett annat sätt att uttrycka den här inre ambivalenta dramatiken är att när den börjar stabiliseras så kommer det man skulle kunna kalla emigrationstanken upp på den inre dagordningen. Och då menar jag både en yttre och en inre emigration. Vad en yttre emigration innebär är ju alldeles uppenbart, dvs. en flytt från Israel till något annat land där livsformen verkar vara mycket mer som det förlovade landet än vad själva det förlovade landet kan leva upp till. Och en inre emigration handlar förstås om att överge den egna bilden av hur saker och ting absolut är, måste vara och måste bli.

Det jag försöker få fram är alltså att det är otroligt mycket mer krävande än vad man kan föreställa sig att hålla fast vid de föreställningar som i praktiken gör en konflikt utomordentligt svårlöst för att inte säga olöslig. Och sakta men säkert undermineras ens position i det egna inre. I just det aktuella fallet blir det så småningom allt fler som kan tänka de otänkbara frågorna, som t.ex. ”Vad är det som är så lockande med det här stället egentligen?”; ”Vilken är den reella belöningen för att vi biter oss fast vid vår bild av hur det absolut måste vara?”; ”Varför inte bara skita i alltsammans?”. ”Eller skall vi rent av omdefiniera hela situationen tillsammans med våra kontrahenter så att vi kan börja skapa en gemensam framtid som inte återskapar oförsonligheten i det förflutna?”.

Hur nära Israel som kollektiv betraktat är att dra denna slutsats är mycket svårbedömbart. Men jag tror i varje fall att det är mycket närmare än vad man kan tro om man bara går efter det som syns på ytan.

c. *USA*. Det är inte lika lätt att som i fallen med den muslimska världen och Israel direkt se vilka USA:s paradillusioner är. Och det har att göra med att i USA:s fall är olika illusioner sammanvävda på ett intressant sätt.

Ett framträdande drag hos USA är en stark, välvällig och utåtriktad idealism. Denna idealism har emellertid vävts in i en fundamentalistisk religiositet som gjort den diktatorisk. Och diktatorisk idealism är mycket svår att kombinera med integritetsrespekt. USA vet bäst, de amerikanska värdena är så sublimes i sin upphöjdhed och framsynta klokhet att de inte får kritiseras.

Till hållningen diktatorisk idealism hör samtidigt en besynnerlig oförmåga att reflektera djupgående över om ens omskrutna vackra värden är kongruenta med ens faktiska handlingar. Det är som att ens åtminstone i retoriken goda avsikter räcker. Och motståndare till USA:s agerande blir därför lätt bedömda som motståndare till de värderingar som USA förespråkar. Ett mycket aktuellt exempel på detta problem är frågan om hur bra och effektivt Irakkriget var och är för att gynna friheten och demokratin.

Den amerikanska diktatoriska idealismen riskerar helt enkelt att leda till en självträffande korstågsmentalitet där ändamålen helgar medlen. Och när det gäller medlen så är de oftare än vad de idealistiska anspråken vill göra sken av förankrade i maktpolitiska överväganden styrda av det som är den andra starka ådran hos USA, dvs. en likaledes fundamentalistisk tro på den materialistiska tolkningen av moderniteten och dess övergud Mammon, penningen.

Så framträder alltså bilden av ett land präglad av högstämnd och välvillig idealism som förlorar mycket av sin konstruktiva och framtidsskapande kraft av att dels vara underordnad en av fundamentalistisk religion färgad självtillräcklighet och korstågsmentalitet och dels en materiellt mycket expansiv och aggressivt konkurrensdyrkande samhällsfilosofi som vi i föregående avsnitt i detta nyhetsbrev sett hur den gör USA till en centralmakt i upprätthållandet av mänsklighetens ohållbara framtidskurs.

Detta betyder att USA må tala hur vackert som helst om behovet av frihet och demokrati i Mellanöstern – i sak är det ju synnerligen motiverat – men i praktiken är USA så hett inblandat i denna konflikt på grund av sin faiblesse för fundamentalistisk religion och framförallt för judarnas roll i det kristna apokalyptiska framtidsscenarioet (se bl.a. nyhetsbrev 2:2002 www.edris-ide.se/arkiv2-2002.html) och sin rädslo drivna strävan att säkra långsiktig tillgång till den sinande resursen olja.

Det som är den intressanta frågan ur det här perspektivet på Mellanösternkonflikten är förstås om situationen kräver mera krig. Uppenbart är att Iran anser sig ha skäl att försöka komma närmare krigets transformerande eld. Presidentens provocerande retorik med ett icke obetydligt ifrågasättande av både förintelsen och Israels rätt att existera som judisk stat kombinerat med allehanda piruetter kring kärnenergifrågan kan som redan konstaterats mycket väl ha lett till att en kombinerad amerikansk och israelisk krigsplan fastslagits och utan att veta om det går vi i så fall i krigsväntans tider. Och Irans kidnappning av några brittiska soldater gör ju inte situationen enklare.

Vad det är för medvetna strategiska kalkyler som ligger bakom Irans agerande är svårt att veta. Kanske har det lägrat sig en vilseledande dimma av apokalyptiskt självträffadigade högmod kring ledarklicken som kalkylerar med att en attack från USA kommer att få det goda med sig att "den store satan" kommer att hugga i sten med utomordentligt kraftiga negativa återverkningar både på den amerikanska ekonomin och på Israel och dessutom leda till en maktförskjutning inom den muslimska världen till förmån för den shiitiska grenen av islam.

En kalkyl som ingalunda är oplausibel, och som kan vara en av förklaringarna till att Saudiarabien med kung Abdullah i spetsen har börjat agera mera kraftfullt på den diplomatiska fronten. Saudiarabien har ju en icke obetydlig shiitisk minoritet inom landet och har inget intresse av att denna skulle inflammas av att USA och Israel försöker bomba Iran till underkastelse. Saudierna verkar primärt vara intresserade av stabilitet så att de kan fortsätta att tjäna grova pengar på sin olja och samtidigt utnyttja det utrymme som deras oljebaserade goodwill ger för att med bl.a. pengar globalt stödja sin egen variant av sunnitisk islam, den s.k. wahabismen.

När det gäller saudiernas diplomatiska initiativ så är det t.ex. genom deras medling som en samlingsregering har kommit till stånd i Palestina och man har också intensifierat sitt arbete för sin vid det här laget fem år gamla fredsplan. En fredsplan som i all sin enkelhet föreskriver att Israel i utbyte mot ett fullt diplomatiskt erkännande av arabvärlden skall acceptera en palestinsk stat inom de gränser som rådde före 6-dagarskriget 1967 och med östra Jerusalem som huvudstad samt en rättvis lösning för de palestinska flyktingarna. (www.mideastweb.org/saudipeace.htm).

Denna fredsplan fick aldrig någon nämnvärd livskraft när den presenterades i mars 2002. Då var ju USA inriktat på att gensvara på 11 september dåden. Men nu är uppenbarligen läget ett annat. Och vid Arabförbundets möte i Riyadh 28 mars ställde sig förbundets samtliga 22 stater inklusive palestinierna bakom fredsplanen. Och intressant nog från mitt personliga perspektiv har *New York Times* (www.nytimes.com/) inflytelserike krönikör Thomas Friedman (som också spelade en roll när planen först presenterades) gjort sig till förespråkare för min gamla idé om att vägen till fred bl.a. är att någon arabisk ledare kan förmå sig att "göra en Sadat" (www.edris-ide.se/arkiv2-2002.html) på grundval av ett tillräckligt framsynt fredsinitiativ. Och han anser tydligen att den nuvarande fredsplanen har denna tyngd och att den saudiske kungen Abdullah därför är i Sadatläge (www.miftah.org/Display.cfm?DocId=13076&CategoryId=5).

Huruvida detta är desperata fantasier utlösta på krigsavgrundens brant är inte så lätt att veta. Men det kan faktiskt också vara ett tecken på att freden närmar sig.

Min egen känsla inför Mellanösternsituationen är under alla förhållanden att jag har svårt att tro att den behöver den höjning av konfliktspänningen som skulle bli följden av en attack mot Iran. Och skälet till det har primärt att göra med hur jag uppfattar Iran. Visserligen kan man tycka att detta är ett land som är djupare intrasslat i de muslimska antimoderna illusionerna än de flesta andra muslimska länder. Men detta är en ytlig uppfattning. Visserligen råder det ett prästvälde

sedan snart 30 år, men det har utan tvekan det goda med sig att hela idén om prästvælde blir allt djupare komprometterat i iraniernas ögon. Och därför finns det kanske framför allt i Iran, men faktiskt över hela den muslimska världen, ett allt mer sofistikerat nytänkande kring hur islam skall kunna förenas med moderniteten. Och i en intressant artikel i ämnet (www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=1194&a=615012) av Mohammad Fazlhashemi (docent i idéhistoria vid Umeå universitet) konstateras:

”De muslimska nytänkarna väljer harmonisering i stället för avvisande. De anser att muslimer kan ta del av Västerlandets tankegods, demokrati och respekten för mänskliga rättigheter. De vill framställa islam som en progressiv, dynamisk och rationell religion som är relevant för ett modernt liv som kan ligga till grund för en muslimsk identitet.

Detta synsätt och det stora stödet för demokrati bland den muslimska allmänheten ska emellertid inte uppfattas som en total assimilering och självförnekelse. Fortfarande utgår man från islam som en grundläggande plattform för en modern identitet som lämnar utrymme för globala normer, konventioner och system. Det är i det ljuset man kan förstå det starka stödet för demokrati och skydd av mänskliga rättigheter i muslimska länder.”

Man kan naturligtvis driva tesen att detta nytänkande är för klen för att kunna på rimlig sikt underminera olika typer av islamisk teokrati, och att det i synnerhet i Irans fall behövs rejäla flygattacker för att prästvældet skall falla. Detta tror jag är ett helt felaktigt och kontraproduktivt resonemang. Och skulle det bli en attack mot Iran under den närmaste tiden så skulle åtminstone jag tolka det som något som nödvändiggjordes inte primärt av styrkan i den muslimska världens ovilja att ta itu med sina egna paradillusioner utan av att den sammantagna oviljan hos USA och Israel att ta itu med sina paradillusioner är den starkaste krigsdrivande, dvs. evolutionsmotverkande faktorn i sammanhanget. Och att båda dessa makter tydligen i så fall skulle behöva få än mer komplexa misslyckanden på halsen än vad de redan har.

Skulle jag försöka förutse vilket scenario som är det mest troliga, att USA angriper Iran förebärande det ena eller andra skälet och därmed kommer att hamna i ännu mer svårhanterade bryderier än vad som hittills blivit följden av äventyrligheterna i Irak eller att arbetet för en övergripande och Israel och Palestina omfattande fred kommer att ta överhanden i Mellanösternregionen utan att fler storskaliga krig blir nödvändiga så lutar jag åt det sistnämnda alternativet.

Måhända kommer problematiken som jag berört i den första betraktelsen i detta nyhetsbrev att spela en konstruktiv och stödjande roll i sammanhanget så till vida att USA kan komma att fortare än vad vi anar få sådana problem på hemmaplan av både ekonomisk och annan art att krigiska övningar i andra länder helt enkelt blir både politiskt och ekonomiskt omöjliga.

En situation som också kommer att återverka på den ekonomiska uppbackningen av Israel. Och skulle detta land inte längre bli hållet under armarna som om det strängt taget vore en delstat i USA så skulle förstås det realpolitiska läget förändras väsentligt. Man brukar ju säga att nöden är uppfinningarnas moder,

och i det här fallet skulle säkert ett minskat eller uteblivet stöd till Israel från ett ekonomiskt försvagat USA innebära ett i förhållande till det minskade ekonomiska stödet omvänt proportionellt stöd för fredansträngningarna. Israel skulle rent av inte få råd med något annat än fred.

Och i tider av fred kan man sedan successivt upptäcka att det bland de egna fienderna fanns precis lika gott om vettigt folk som i den egna gruppen.

III. Den missförstådda maktmänniskan – några tankar om *Ordförande Persson*

Jag måste tillstå att jag aldrig uppfattat Göran Persson som lätt att tycka om. Jag har aldrig träffat honom så jag går bara efter det intryck han gör genom medias förmedling. Han har definitivt en jovialisk yta (den s.k. mys-Persson), men det känns som att det finns en sårad grizzlybjörn därbakom som lätt kan svinga hårt och precis med ramen. Personer med den här utstrålningen skapar lätt rädsla i sin omgivning. En rädsla som kanske är omedveten eftersom man väljer att ta fasta på den jovialiska ytan och inte på sin undermedvetna kalkyl att man faktiskt är svagare och därför bör undvika att utlösa grizzlybjörnens ogillande.

I min föreställningsvärld är Göran Persson en typisk maktmänniska, inte i den meningen att han primärt har begär efter makt utan att han har makten i sin varelse. Sådana personer är relativt sällsynta och sällan populära eftersom personer i deras omgivning snabbt inser att de är tämligen immuna mot det som är ickemaktmänniskornas metoder att vinna maktstrider.

De flesta människor sysslar som jag ser det antingen med kärlek eller med tänkande. Kärleksmänniskornas maktagerande handlar då om att få makt över andra genom kärlek och sympati eller hot om tillbakadragande av kärlek och sympati. Medan tankemänniskornas maktagerande handlar om att arbeta för sin personliga sak genom ett snårigt nätverksbyggande kombinerat med olika mer eller mindre välunderbyggda försök att framställa sin ståndpunkt som saklig och logiskt oantastlig. Men inget av detta biter egentligen på en maktmänniska. Hos henne är inte källan till beslutskraften vare sig förhoppningar om kärlek och popularitet eller att makten bör innehas av den grupp eller person som i en saklig och logisk mening har mest rätt. Utan källan till makten är en intuitiv inre övertygelse om vad som är rätt i en given situation. Om denna övertygelse är populär och många tycker att den är rätt så är det förstås ingen nackdel, i synnerhet inte i politiken, men det är perifert i förhållande till den egna intuitiva känslan.

Så det kärleks- och tankemänniskor upplever inför en solid maktmänniska är att maktmänniskan spelar spelet på andra premisser än vad de själva gör. Och när de bedömer maktmänniskan efter sina egna premisser så kommer kärleksmänniskan lätt fram till att maktmänniskan är fläckvis osympatisk eller t.o.m. oempatisk (ett omdöme som oftast kan översättas till ”jag fick inte som jag ville”) medan tankemänniskan i frustrationen över att den egna komplexa och kanske sluga och nätverksförankrade argumentationen vägde fjäderlätt inför maktmänniskans sträva försande av hela argumentationspaketet åt sidan med en kort och drastisk

och irrelevansstämplande kommentar kanske rent av börjar slipa sina intrigknivar för att så småningom komma åt ”den djäveln”.

Maktmänniskor i denna mening kan bli formidabla ledare när de är rätt personer för rätt tid och rätt omständigheter. Då kan de utan sidoblickar fatta rätt beslut även om dessa inte vinner några popularitetstävlingar vid beslutstillfället eller framstår som korrekta utifrån tankemänniskans opportunistiska kalkyler. Sådana maktmänniskor har i sig ofta en stark, svårförstådd och underskattad kärlek till dem de leder. För det är denna kärlek som leder maktmänniskan rätt i det inre när hon intuitivt ser vad hon skall använda sin vilja för att göra.

Utifrån det här perspektivet har mottagandet av Erik Fichtelius dokumentär om Göran Persson varit en beklämmande (om än föga överraskande) uppvisning i ytlig förståelse av maktmänniskoledarskapets natur. Fullt av kärleks- och tankeorienterade personer har frikostigt delat med sig av sitt av otillräcklig förståelse genererade förakt mot Göran Persson och hans ledarstil. I tidningen *Chef* sägs t.ex. *Ordförande Persson* vara ”en lärorik studie i ledarskapets förfall” och olika personer har främst med hänvisning till en del personomdömen som Göran Persson fällde i filmen (och som i mina öron alls inte föreföll konstraintuitiva) känt sig kallade att offentligt improvisera något slags liten sinnesundersökning av Persson, och då utfärdat diagnoser av typen svår narcissism och psykopatologi. Man kan ju i sitt stilla sinne undra vilka diagnoser som utfärdandet av dylika diagnoser i så fall gör motiverade.

Min första association till reaktionerna på Perssondokumentären var hur det var på Thorbjörn Fälldins tid. Han hade ju sin smekmånad, men så småningom när han långsamt och omständligt mumlade och stånkade sig igenom sina svar på journalisternas frågor så skapades bilden av att denne man var en osannolikt trög och föga intelligent bondlurk. Jag brukade på den tiden säga att 80 % av Sveriges befolkning trodde att de var intelligentare än Fälldin, men ytterst få av dem skulle klara en enda dag på statsministerns stol.

Och så är det förstås nu också. Fullt av personer som inte skulle ha klarat av en enda dag på Perssons stol eller i Perssons mockasiner tycker att det är smickrande för deras karaktärer att offentligt uttrycka sin avsky för patron Persson, den psykopatiska, gravt självupptagne och självöverskattande maktmissbrukaren som helt orättmätigt numera sitter där med skammen och sin systembolagsdirektör vid köksbordet i sin nybyggda herrgård.

Politiskt ledarskap är svårt. Det är något helt annat och ställer helt andra krav än det ledarskap som utövas i näringslivet. Dessutom är det ofta otacksamt på ett personligt plan eftersom politiska ledare nästan alltid förs skoningslöst åt sidan när det inte är deras tid längre.

I vilket fall som helst har Göran Persson stigit i min aktning efter att jag sett *Ordförande Persson*. Samtidigt som jag känner mig en smula bekymrad över kvalitén på vårt nuvarande politiska ledarskap, både det som innehar och det som aspirerar på taburetterna. Men tiden söker ändå alltid sin ledare så djupast sett är jag lugn.